27- YEMINLER BAHSI
1- Allah Teala'dan Baskasina Yeminden Nehi Babi
2- Bir Kimse Lat ve Uzza'ya Yemin Ederse Hemen: Allah'dan Baska Îlah Yoktur; Desin! Hadisi Babi
3- Her Kim Bir Seye Yemin Eder de O Seyin Yeminden Daha Hayirli Oldugunu Görürse O Hayirli Olan Seyi Yaparak Yemininden Dolayi Keffaret Vermesine Mendüp Olmasi Babi
Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:
Semüra (Radiyaîlahu anh) Hadisinden Su Hükümler de Çikarilmistir:
4- «Yemin Edenin Yemini, Yemin Ettirenin Niyetine Göredir Hadisi Babi
5- Istisna Babi
Bu Hadisten Çikarilan Hükgmler:
6- Haram Olmayan, Fakat Yemin Sahibinin Ailesini Bahatsiz Eden Bir Sey Hususunda Yeminde Israrin Yasak Edilmesi Babi
7- Kafirin Nezri ve Müslüman Oldugu Zaman Hakkinda Yapilacak Muamele Babi
8- Kölelerle Geçinme ve Kölesine Tokat Atan Kimsenin Keffareti Babi
9- Memlüküne Zina Isnadinda Bulunan Kimseye Agir Ceza Verilecegi Babi
10- Memlüküne Kendi Yediginden Yedirme, Giydiginden Giydirme ve Ona Yapamayacagi Seyi Teklif Etmeme Babi
Hadisi Seriften Çikarilan Hükümler:
11- Sahibine Karsi Samimi Olup Allah'a Ibadetini Güzel Yaptigi Zaman Kölenin Ecr-u Sevabi Babi
12- Bir Kimsenin Bir Köledeki Hissesini Azad Etmesi Babi
13- Müdebberi Satmanin Cevazi Babi

27- YEMINLER BAHSI

Yemin lügatte: Kuvvet ve sag el mânâlarina gelir.
Serîatte: Haberin bir tarafini (yâni söylenen seyin oldugunu veya olmadigini) üzerine kasem edilen seyle takviye etmektir.

1- Allah Teala'dan Baskasina Yeminden Nehi Babi

1- (1646) Bana Ebu't-Tâhir Ahmed b. Amr b. Serh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Vehb, Yûnus'dan rivayet etti. H.
Bana Harmele b. Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize tbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, Ibni Sihâb'dan, o da Salim b. Ab-dillâh'dan, o da babasindan naklen haber verdi. (Demis ki) : Ben Ömer b. El-Hattab'i sunlari söylerken isittim: Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve. Sellem):
«Gerçekten (Azze ve Celle) sizi, babalariniza yeminden nehyediyorL» buyurmus.
Ömer: «Vallahi Resû\ü\\ah(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bunu yasak ettigini isiteli ne kendim için, ne de baskasi namina bu yemini yapma* dim!» demistir.

2- (...) Bana Abdülmelik b. Suayb b. Leys de rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam, dedemden rivayet etti. (Demis ki) : Bana ükayl b. Hâ-lid rivayet etti. H.
Bize îshâk b. Ibrahim ile Abd b: Humeyd dahî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Abdürrezzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer haber verdi.
Her iki râvi Zührf den bu isnâdla bu hadîsin mislini rivayet etmislerdir. Yalniz UkayPin hadîsinde: «ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in bunu yasak ederdigini isiteli ne bu yemini yaptim, ne de agzima aldim!» cümlesi vardir. O «Ne kendim için, ne de baskasi namina...» dememistir.

(...) Bize Ebü Bekir b. Ebî Seybe ile Amru'n-Nâkid ve Züheyr b. Harb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Süfyân b. Uyeyne, Zührî'den, o da Salimden, o da babasindan naklen rivayet etti. Babasi, Yûnus'Ia Ma'-mer'in rivayetleri gibi: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ömer'i babasina yemin ederken isitti...» demis.

3- (...) Bize Kuteybe b. Saîd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Rumh dahî rivayet etti. Lâfiz onundur. (Dedi ki) : Bize Leys, Nâfi'den, o da Abdullah'dan, o da Resûlüllah (Saliallahu Aleyhi ve Sellem) den naklen haber verdi ki, Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) Ömer b. El-Hattâb'a bir kafile içinde babasina yemin ederken yetismis. Resû\ü\lah (SallaUahü Aleyhi ve Sei'em) onlara derhâl:
«Dikkat!» Gerçekten Allah (Azze ve Celle) sizi babalariniza yeminden nehyediyor; kim yemîn edecekse Allah'a yemîn etsin yahut sussun!» diye nida etmisler.

4- (...) Bize Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. El-Müsenna da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya yâni Ibni'l-Kattan, Uheydullah'dan rivayet etti. H.
Bana Bisr b. Hilâl dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülvâris rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Eyyûb rivayet etti. H.
Bize Ebû Küreyb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâme, Ve-IId b. Kesîr'den rivayet etti. H.
Bize tbni Ebî Ömer dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân, tsmâîl b. Ümeyye'den rivayet etti. H.
Bize Ibni RârV de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize tbni Ebî Füdeyk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Dahhâk ile Ibni Ebî Zi'b haber verdi. H.
Bize fshâk b. tbrâhîm ile tbni RâfV, AbdÜrrazzak'dan, o da tbni Cü-reyc'den naklen rivayette bulundu. (Demis ki) : Bana Abdülkerîm haber vordi.
Bu râvilerin hepsi NafI'den, o da tbni Ömer'den naklen bu kissanin mislini Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Settem)'den rivayet etmislerdir.

(...) Bize Yahya b. Yahya iJe Yahya b. Eyyûb, Kuteybe ve tbni Hucr rivayet ettiler. Yahya b. Yahya (bize haber verdi) tâbirini kullandi, ötekiler : Bize Ismâîl yâni Ibni Ca'fer, Abdullah b. Dinar'dan rivayet etti. O da îhni Ömer'i sunlari söylerken isitmis, dediler; Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Seliem) :
«Her kim yemîn edecekse ancak Allah'a yemîn etsin!» buyurdu. Kureys (kabilesi) babalarina yemîn ederlerdi. Bunun üzerine ; «Babalariniza yemui etmeyin!» buyurdular.
Bu hadîsi Buhâri «Eymân» ve «Edeb» bahislerinde; Ebû Dâvûd ile Nesâî: Ömer (Radiyaiîahu anh) rivayetini «Ey-mân»da; tbni Mâce «Keffârât»da muhtelif râvilerden tahrîc etmislerdir.
Hadîsin muhtelif rivayetleri vardir, ibni Abbâs (Radiyalkthu anhYvn. Hz. Ömer'den rivayetinde söyle denilmektedir: «Resûlüllah (SaîîaVahü Aleyhi ve Seîlem)re birlikte bir gazada ben bir kafilenin içinde giderken: Hayir babam hakki için diye yemîn ettim. Hemen arkamdan biri: Babalariniza yemin etmeyin! diye haykirdi. Bir de baktim Resûlüllah (Sallallahîi A leyhi ve Seliems imis!»
tbni Ebî Seybe 'nin tkrime tarîki ile Hz. ömer'den rivayetinde: «Bir de baktim Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) imis. Biriniz Mesîha yemin etse —ki Mesih sizin babalarinizdan daha hayirlidir— mutlaka helak olurdu; buyurdu.» deniliyor.
tbni'l-Münzir'in rivayetinde:
«Annelerinize ve putlara da yemîn etmeyin, Allah'a dahî ancak dogru söylemek sortiyle yemîn edebilirsiniz1" ibaresi vardir.
ibni Ömer hadîsinin bir rivayetinde :
«Her kim Allah'tan baskasina vemîn ederse muhakkak sirk kosmustur.» Yahut (küfret m Istir.» buyurulmustur.

Babalara yemîn etmenin yasaklanmasindaki hikmet: Yemîn ne üzerine yapildi ise ona ta'zîm iktizâ etmesidir. Halbuki hakikî azmet yalniz Allah'a mahsustur. Baskasi ona benzeyemez. Babalardan baskasina yapilan yeminin hükmü de böyledir.
Gerçi Peygamber (Saüailahü Aleyhi ve Sellem) 'in bir hadîste: «Babasi hakki için yemîn ederim ki, kurtuldu.» buyurdugu sabit olmustur. Seklen bu da babaya yemînse de bu söz yemîn kasdedilmeksizin söyleniliverdigi için yemîn sayilmaz.
Allah Teâlâ mahlûkatindan, Tîn, Zeytin, Semâ, Tûr ve Târik gibi birçok seylere yemîn etmistir. Bunu ya o seyin yüksek serefine tenbîh için yapmistir; yahut ibarede mahzuf vardir; bu gibi yeminler: «Tinin Rabbi...» «Zeytinin Rabbi hakki için» takdîrindedirler.
Ebû Ömer îbni Abdilberr bu hususta sunlari .söylemistir : «Hiç bir kimseye ne bu kisimlardan biriyle ne de baskasiyle Allah'tan baskasina yemîn etmek caiz degildir. Çünkü bir kimsenin bir hakki dolayisile birine yemin îcâbetse o sahsin Allah'tan baskasina yemîn etmemesi lâzim geldigine ulemâ icmâ' etmislerdir. Yildiza veya gökyüzüne yemîn etse de : Benim niyetim bunlarin Rabbi idi dese ulemâya göre yemîn sayilmaz.»
Katâde : «Mushafa, köle âzâdma ve kadin bosamaya yemîn etmek mekruhtur.» demis; îbni Abdilberr talâk ve köle azadina yapilan yemînin ulemâya göre yemîn sayilmadigini, bu gibi sözlerin ancak bir sifatla talâk ve bir sifatla köle âzâdi olup mecaz sayilacagini, hakîkatta Allah'tan baska hiç bir seye yemîn caiz olmadigini söylemistir.
Ibni1-Münzir'in beyânina göre bir kimse Kur'ân.i Kerîm'e yemîn etse de sonra bu yeminden dönse keffâret lâzim gelir mi gelmez mi meselesinde ulemâ ihtilâf etmislerdir. îbni Mes'ûd (Radiyallahu anh\; -Böylesinin her âyet için bir keffâret vermesi îcabe-der.» dermis. Hasan-i Basrî 'nin mezhebi de budur. Imam Azam'a göre keffâret lâzim degildir. îmani Ebû Yûsuf: «Bir kimse Rahmana yemîn eder de sonra yemininden dönerse bakilir. Sayet bu sözle Allah'i kasdetmisse yemîn keffâreti vermesi îcâbeder; Rahman sûresini kasdetmisse bir sey lâzim gelmez.» demistir.
Bir kimse «yemîn ettim» der de agzindan yemîn sayilacak söz çikmazsa Hasan-i Basrî ile Ibrahim Nehaî'ye göre yemîn etmis sayilir. Hammâd b. Ebî Süleyman: «Bu sb'z yalandir.» demis; eshâb-i re'y fukaha bunu yemîn saymislardir.
Bir kimse: «Su isi yaparsam yahudi olayim» yahut «hiristiyan olayim» dese îmam Mâlik, Safiî, Ebû Sevr ve Ebû Ubeyd : «Bu adam Allah'a istigfar etmelidir.» demislerdir. Tâvûs, Hasan.i Basrî, Sa'bî, Nehaî, Sevrî, Evzâî ve eshâb-i re'y denilen Kûfeliler'e göre yemîn keffâreti vermesi îcâbeder. Bu sözünden yemîn kasdetmisse tmam Ahmedle 1shak'in kavilleri de budur.
«Allah canimi alsin», «Helak olayim» gibi sözlerle kendine bed duâ eden kimse hakkinda ihtilâf vardir. Atâ' : «Buna bir sey lâzim gelmez» demistir. Sevrî ile Ebû Ubeyd'in ve Küfe ulemâsinin kavilleri de budur.
Tâvûs ile Leys'e göre bir yemîn keffâreti vermesi îcâbeder. Evzâî : «Bir kimse: Su isi yapmazsam Allah'in lâ'neti üzerime olsun!» der de o isi yapmazsa bir yemîn keffâreti vermesi lâzim gelir.» diyor.

2- Bir Kimse Lat ve Uzza'ya Yemin Ederse Hemen: Allah'dan Baska Îlah Yoktur; Desin! Hadisi Babi

5- (1647) Bana Ebu't-Tâhir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Vehb, Yûnus'dan rivayet etti. H.
Bana Harmele b. Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, Ibni Sihâb'dan naklen haber verdi. (Demis ki) : Bana Humeyd b. Abdirrahman b. Avf haber verdi ki, Ebû Htireyre sunlari söylemis: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem):
«Sizden kim yemîn eder de yemininde : Lât hakki için, derse arkasindan hemen : Lâ ilahe illallah desin! Her kim arkadasina : Gel, seninle kumar oynayalim, derse sadaka versin!» buyurdular.

(...) Bana Süveyd b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Velîd b. Müslim, Evzâî'den naklen rivayet etti. H.
Bize Ishâk b. Ibrahim ile Abd b. Humeyd de rivayet ettiler. "(Dediler ki) : Bize Abdürrazzâk rivayet etti. (Dedi

ki) : Bize Ma'mer haber verdi.
Bu râvilerin ikisi de Zührî'den bu isnâdla rivayette bulunmuslardir. Ma'mer'in hadîsi Yûnus'un hadîsi gibidir. Yalniz o: «Bir sey tesadduk e isin!» demistir.
Evzâi'nin hadîsinde ise: «Her kim Lâf ve Uzzâ'ya yemîn ederse...» cümlesi vardir.
Ebu'l-Hüseyn Müslim der ki: «Bu harfi (yâni gel seninle kumar oynayalim, derse hemen sadaka versin; cümlesini) Zührî'den baska hiç bir kimse rivayet etmemistir. Zührî'nin Peygamber (Saltallahü Aleyhi ve Setlem) den rivayet ettigi doksan kadar hadîsi vardir ki, iyi isnâdlarla bu bâbta kendisine istirak eden olmamistir.
Bu hadîsi Buhâri «Tefsir», «Nüzûr», «Edeb» ve «Istizan* bahislerinde; Ebû Dâvûd ile Tirmizî «Eymân ve'n-Nüzûr»da; Nesâî «Eymân ve'n-Nüzûr» ile «El-Yevm ve'l-Leyl»de; Ibni Mâce «KeffârâUda muhtelif râvilerden tahrîc etmislerdir.
Lât: Tâif'de Sakîf kabilesine âit bir putun ismidir. Bâzilari bunun Kureys'e âit olup Nah1e'de bulundugunu söylemislerdir. Mekke'de oldugunu iddia edenler de vardir. Kelimenin istikaki hakkinda muhtelif kaviller vardir. Bâzilarina göre Lât sözü Allah lâfza-i celâlinden alinmis; sonuna müennes (tâ) si takilmistir. Erkege Anar, kadina Amra denildigi gibi, burada da (Allah) lâfza-i celâlinin müennesi (lât) olmustur.
Diger bir takim ulemâya göre Araplar bâtil ilâhlarina «Allah» ismini vermeye kalkismis, fakat Allah Teâlâ bu ismin hürmetini muhafaza için onlarin dillerini degistirerek «Lât» dedirtmistir.
Bu kelime bâzilarina göre «I«vâ» fiilinden alinmadir ki, etrafinda dolanmak, tavaf etmek mânâsina gelir. Araplar bunun etrafinda tavaf ettikleri için bu isim verilmistir. Bir takimlari «lette» fiilinden alindigini söylerler.
Lette: Su ile yahut yag ile karistirdi demektir. Rivayete göre bu putun bulundugu yerde vaktiyle Amr b. Leha veya Rabîa b. Harise isminde bir adam karistirma yaparak hacilara satarmis. Araplar bu adama saygi gösterirlermis. Uzun zaman yasamis. Öldükten sonra karistirma yaptigi yeri ziyaretgâh yapmislar. Nihayet üzerine oturdugu tasi put yapmislar. Isim bu münasebetle verilmis. Bu takdirde kelimenin sedde ile «lâtt» okunmasi icâbeder. Ulemânin ekserisi onu (tâ) uin tahfîfiyle «lât- okumuslardir. Kisâi kiyâsla hareket ederek bu kelimenin üzerinde durdugunda sonunu «ha» okur; -Iâh- dermis. Bu hususta en münasib §ekil, mushafa tâbi olarak duruldugu zaman dahî «lât» okumaktir.
Uzzâ: Mücâhid'in beyanina göre Gatafân kabilesinin taptigi bir agaçtir. Resûliülah (Sallaiiahü Aleyhi ve Seitem) Hâlid b. Velîd [Radiyallahu anh) \ göndererek bu agaci kestirmisti. Dahhâk'm rivayetine göre Uzzâ, Gatafân kabilesinin bir putudur. Ibni Zeyd ise Lât ile Uzzâ 'nin ikisinin de birer ev olduklarini, Lât'in Kureys kabilesine âid bir ma'bed olup Nah1e'de bulundugunu, Uzzâ 'nin ise Sakîf'in- Tâif'de bulunan bir ibadethanesi idigini söylemistir.
Bu hadîs hakkinda Hattâbî sunlari söylüyor: «Yemîn ancak ta'zîm edilen ma'bûda olur. Müslüman putlara yemîn etti mi bu hususta kârîrlere benzedi demektir. Binaenaleyh tevhîd kelimesiyle bunun önüne geçmesi emrolunmustur. «Tesadduk etsin!» emrine gelince: Bunun mânâsi, kumara verecegi mali tesadduk etsin demektir. Evzâî'nin kavli de budur. Bazilari: Diline gelen bu söze keffaret olmak üzere malindan bir sadaka verir, mânâsina almislardir.»
Nevevî : «Dogrusu sadaka ismi verilecek miktar tesadduk etmelidir.» diyor.
Hanefîler 'den bâzisi bu sözle yemîn keffâreti lâzim geldigini söylemislerdir.
Sâfiiyye ulemâsina göre bir kimse Lât'a yahut herhangi bir puta yemîn etse yahut: «Su isi yaparsam yahudi olayim», «Hiristiyan olayim» veya «Müslümanliktan» yahut «Onun Peygamberinden beri olayim» gibi bir söz söylese bununla yemini mün'akid olmaz. Tevbe ve istigfar ederek (La ilahe illallah) demesi gerekir. O isi yapsin yapmasin keffâret lâzim gelmez, imam Mâlik ile cumhur-u kavilleri de budur.
Imam Âzam'a göre bu sözlerin hepsinde keffâret lâzim gelir. Yalniz: «Ben bid'atçiyim» yahut «KesûlüllaJi (Saüallahu Aleyhi ve Seltem) den beriyim», «Yahudilikten beriyim» gibi sözler müstesnadir. Onlardan dolayi keffâret lâzim degildir. Bu sözleri söyleyenin kâfir olup olmayacaginda ihtilâf edilmistir.
Kumar: Iki tarafin bir is veya sözde gâlib gelene verilmek üzere ortaya koyduklari mali her birinin kazanmak çabasinda bulunmasidir. Kumar müslümanlar arasinda bilicmâ' haramdir

Kaadî Iyâz, bu hadîste: «Günah islemeye niyet etmek, kalpte yer ederse yazilan günahlardan olur; ama gönülden geçip de kalpte yer etmeyen seyler böyle degildir.» diyen cumhurun mezhebine delâiet oldugunu söyler.

6- (1648) Biz Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülâlâ, Hisâm'dan, o da Hasen'den, o da Abdurrahman b. Semûra'-dan naklen rivayet etti. Söyle demis: Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) «Putlara ve babalariniza yemin etmeyin!» buyurdular.
Bu hadîs dahî putlara yeminden nehî hususunda bundan önceki gibidir. Lügat ulemâsinin beyanlarina göre tavâgî; tâgiyenin cem'i olup putlar demektir. Kâfirler putlara tapmakta azginlik gösterdikleri için ma'bûdlari ismi masdarla adlandirilmistir. Bu kelimenin asli olan tugyan : Haddi tecâvüz etmek mânâsina gelir.
Müslim 'den baskalari.bu hadîsteki «tavâgî» kelimesini «tavâ-gît» seklinde rivayet etmislerdir. Tâgût: Put demektir; bâzan seytan mânâsinda da kullanilir. Bu takdirde mü'fredi, cem'i, müzekkeri ve mü-ennesi hep bir sekilde gelir.
Bâzilari buradaki putlardan murad kâfirlerin azginlari yâni büyükleri olabilecegini söylemislerdir.

3- Her Kim Bir Seye Yemin Eder de O Seyin Yeminden Daha Hayirli Oldugunu Görürse O Hayirli Olan Seyi Yaparak Yemininden Dolayi Keffaret Vermesine Mendüp Olmasi Babi

7- (1649) Bize Halef b. Hisâm ile Kuteybe b. Saîd ve Yahya b. Habîb El-Hârisî rivayet ettiler. Lâfiz Halefindir. (Dediler ki) : Bize Hammâd b. Zeyd, Gaylân b. Cerîr'den, o da Ebû Bürde'den, o da Ebû Mûsâ El-Es'arî'den naklen rivayet etti. Söyle demis:
Es'arîlerden bir cemaat içinde yüklerimizi tasiyacak (deve) istemek için Peygamber {Sallatlahü Aleyhi ve Sellem)'e geldim.
«Vallahi size (deve) veremem; zâten bende size verecek (deve) yok...» buyurdu. Bunun üzerine Allah'in diledigi kadar durduk. Sonra kendilerine bir takim develer getirdiler de, bize üç tane beyaz hörgüçlü deve (verilmesini) emir buyurdu. Yola revân olduktan sonra: Allah bize iyi hayir getirmez. Resûlüllah (Sa/tai/o/iü Aleyhi ve Sellem) 'e, yük devesi istemeye geldik. Bize deve veremi yecegin e yemin etti; sonra verdi, dedik (yahut bunu bazimiz söyledi). Bu konustugumuzu derhal ona gidip haber verdiler. Bunun üzerine :
«Size yük hayvanlar mi ben vermedim; lâkin Allah verdi. Vallahi Allah diler de ben bir seye yemîn eder; sonra ondan daha hayirhsrm görürsem, hemen yeminime keffâret verir, o hayirli seyi yaparim.» buyurdular.

8- (...) Bize Abdullah b. Berrâd El-Es'ari Ile Muhamtned b. Ala' El - Hemedânî rivayet ettiler. Lâfizlari birbirine yakindir. (Dediler ki) : Bize Ebû Üsâme, Büreyd'den, o da Ebû Bürde'den, o da Ebû Musa'dan naklen rivayette bulundu. Söyle demis:
Beni arkadaslarim kendilerine yük devesi istemek için Resûlüllah (SallaltahüAteyhiveSellem)e gönderdiler; çünkü darlik ordusunda —ki Te-bûk gazasidir— onunla beraber idiler. Ben : Yâ Nebiyyallah! Arkadaslarim beni yük devesi istemek için sana gönderdiler, dedim. Bunun üzerine :
«Vallahi sizo hiç bir yük hayvani veremem!» buyurdu. Kendisine öfkeli halinde rastlamisim ama bilmiyordum. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selletv) 'in bir sey vermemesinden mahzun olarak ve Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) bana gücenmistir diye korkarak geri döndüm; hemen arkadaslarimin yanina giderek ResûlüHah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem/in söylediklerini onlara haber verdim. Orada bir dakika durur durmaz Bilâl'in: Ey Abdullah b. Kays! diye seslendigini isittim ve kendisine cevap verdim.
— ResûlüHah (Sallallahü Aleyhi:\e Sateni) seni çagiriyor; icabet et.» dedi.
ResûlüHah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem}'in yanina vardigimda: O anda Sa'd'dan satin aldigi alti deveyi göstererek:
«Su çifti, su çifti ve su çifti al da arkadaslarina götür ve de ki : Size bu yük develerini Allah ve/di (yahut ResûlüHah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) verdi) artik bunlara binin!»

Ebû Mûsâ sözüne söyle devam etmis: Ben de bu develeri arkadaslarima götürerek: Resûlüllah (Saliattahü Aleyhi ve Seilem) bunlari binmek için size gönderdi. Lâkin sizden biriniz benimle gelip de Resûlüllah (Satlailahü Aleyhi veSellem)'den sizin için istekte bulundugum zaman söyledigi sözü isiten ve ilk defa vermeyisini sonradan verisini (gören) birine beraber gitmedikçe yakanizi birakmam! Zannetmeyin ki onun söylemedigi bir seyi ben size söylemis olayim, dedim. Bana su cevabi verdiler:
— Vallahi sen bizim indimizde (dogrulugu) tasdik edilmis bir adamsin. Diledigini elbette yapariz.
Bunun üzerine Ebû Mûsâ onlardan birkaç kisi ile birlikte yola revân olarak Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem)'in sözünü isiten ve onlara (evvelâ) bir sey vermeyip sonradan verdigini görenlere gitmisler. Onlar da kendilerine tamamiyle Ebû Musa'nin anlattiklarini anlatmislar.

9- (...) Bana Ebu'r-Rabî' El-Attekî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd yâni Ilmi Zeyd, Eyyûb'dan, o da Efoû Kila be ile Kaasim b. Âsim'dan, onlar da Zehdem El-Cermî'den naklen rivayet etti. Eyyûb: Ben Kaasim'in hadîsini Ebû Kilâbe'nin hadîsinden daha iyi bellemisim-dir, demis ve sunlari söylemis:
Ebû Musa'nin yaninda idik. Sofrasini getirtti. Üzerinde tavuk eti vardi. Derken Benî Teymillâh (kabilesin) den kirmizi renkli âzadlilara benzeyen bir adam girdi. Ebû Mûsâ ona buyur etti. Adam durakladi. Ebû Mûsâ yine buyur etti. Ve: Ben Resûlüllah [Sallaltuhu Aleyhi ve Seltein)'i bundan yerken gördüm, dedi. Adam:
— Ben bu hayvanin bir sey yedigini gördüm de Igrendim; bir daha ondan yememeye yemîn ettim, dedi. Bunun üzerine Ebû Mûsâ sunlari söyledi:
— Gel sana bundan bahsedeyim! Ben Es'arîlerden bir cemaat içinde yük devesi istemek üzere Resûlüllah (baiiaiiahu Aleyhi ve Sette/n)'e gittim:
«Vallahi size yük devesi veremem; zâten bende size verecek binek hayvani yok!» buyurdu. Biz de Allah'in diledigi kadar durduk. Nihayet ResÛlüllah(Sallallahi< Aleyh' ve Seltvm) 'e ganimet develeri getirdiler. Müte-akiben bizi çagirdi ve bize bes tane beyaz hÖrgüçlü deve verilmesini emir buyurdu. Yola revân oldugumuz vakit birbirimize: Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellein)\ yemininde gaflete düsürdük. Basimiza iyi hayir gelmez! dedik; ve hemen kendisine dönerek:
— Yâ Resûlâllah! Biz yük devesi istemek üzere sana geldik. Sen bize yük devesi veremeyecegine yemîn ettin; sonra da verdin! Unuttun mu yâ Resûlâllah? dedik:
«Vallahi beji, Allah diler de bir seye yemîn eder ve baskasini o yeminden daha hayirli görürsem o hayirli isi yapar; yeminimi de (keffâretle) heiâl kilarim. Çekilin gidtn! SIze Ancak Allah (Azze ve Celle) binek devesi verdi.» buyurdular.

(...) Bize Ibni Efaî Ömer de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülveh-hâb Es-Sekafî, Eyyûb'dan, o da Ebû Kilâbe ile Kaasim Et-Teymî'den, onlar da Zehdem El-Cermî'den naklen rivayette bulundu. Söyle demi;:
Cerm kabilesinin su mahallesi ile Es'arîler arasinda sevgi ve kardeslik vardi. Bu sebeple Ebû Mûsâ El-Es'arî'nin yaninda bulunuyorduk. Derken ona içerisinde tavuk eti bulunan bir yiyecek sundular... Râvi yukankî hadîs gibi rivayet etmistir.

(...) Bana Ali b. Hucr Es-Sa'dî ile Ishâk b. Ibrahim ve Ibni Nümeyr, Ismail b. Uleyye'den, o da Eyyûb'dan, o da Kaasim Et-Teymî'den, o da Zehdem El-Cermî'den naklen rivayet ettiler. H.
Bize Ibni Ebî Ömer de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân, Eyyûb'dan, o da 'Ebû Kilâbe'den, o da Zehdem El-Cermî'den rivayet etti. H.
Bana Ebû Bekir b. Ishâk da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Affân b. Müslim rivayet etti. (Dedi ki): Bize Vüheyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Eyyûb, Ebû Kilâbe ile Kaasim'den, onlar da Zehdem El-Cermî'den naklen rivayet etti. Ebû Musa'nin yaninda idik... demis.
Bu râvilerin hepsi Hammâd b. Zeyd hadîsi mânâsinda rivayette bulunmuslardir.

(...) Bize Seybân b. Ferrûh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Sa'k yâni Ibni Hazn rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Matar El-Verrâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Zehdem El-Cermî rivayet etti:
Ebû Musa'nin yanma girdim; tavuk eti yiyordu... dedi; ve hadîsi yu-karsdaldlerin hadîsi gibi rivayet etti. «Vallahi ben onu unutmadim.» cümlesini de ziyâde eyledi.

10- (...) Bize Ishâk b. Ibrahim de rivayet etti. (Dedi M) : Bize Cerîr, Süleyman Et-Teymî'den, o da Durayb b. Nukayr EI-Kaysî'den, o da Zehdem'den, o da Ebû Mûsâ El-Es'arî'den naklen haber verdi. Söyle demis:
— Yük devesi istemek üzere Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi veSellem)' gittik.
"Bende size verecek yük devesi yok! Vallahi size binek hayvani veremem!» dedi. Sonra bize üç tane beyaz hörgüçlü deve gönderdi. Bunun Üzerine:
— Biz Resûlüllah (Sallaltahii Aleyhi ve Sellem)'e yük devesi istemeye geldik. O bize deve veremeyecegine yemra etti, dedik. Ve kendilerine giderek bunu haber verdik de:
«Ben bir seye yemîn eder de baskasini o yeminden deha hay;rli görürsem hemen o hayirli seyi yaparim...» buyurdular.

(...) Bize Muhammed b. Abdilâlâ Et-Teymî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Mu'temir, babasindan rivayet etti. (Demis ki) : Bize Ebu's-Selîl, Zehdem'den, o da Ebû Musa'dan naklen rivayet eyledi. Söyle demis:
— Yürüyorduk. Nihayet yük devesi istemek için Nebiyyullah (SaUallahü Aleyhiv&Settem)'* vardik...
RâvI Cerîr'in hadîsi gibi rivayette bulunmustur.
Bu hadisi Buhâri «Megâzî», «Fardu'l-Humus», «Nüzûr», «Ze-bâyih», «Keffârâtü'I-Eymân- ve «TevhId» bahislerinde; Ebû Davûd *Eymfin»da, Tirmizî «Et'ime» ve «Semail- bahislerinde; Nesâî «Eymân» ve *Sayd»da, Ibni Mâce «Keffarât»da muhtelif râvilerden tahrîc etmislerdir.
«Darhk ordusu» diye terceme ettigimiz «Ceysül-usra» Tebûk gazasina giden ordudur. Buna darlik ordusu denilmesi : Son derece siddetli sicaklara tesadüf etmesi, su, hayvan ve yiyecek sikintisi çekilmesi sebebiyledir. Hattâ ashab-i kiramin susuzluktan develerin karnini yararak içlerindeki suyu aldiklari rivayet olunmustur.
Bu gaza Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi vr Selle.mi Efendimizin bizzat istirak ettigi son gazadir. Ibni Sa'd'in rivayetine göre Tebûk gazasi hicretin dokuzuncu yili Receb ayinin persenbe günü vuku' bulmustur. Gazanin sebebini bildiren mürsel bir hadîste söyle deniliyor: «Yahudiler Resûlüllah (S<iV.a>hlvi A'evfrve Sette'n)'? gelerek: Yâ Ebel-Kaasim [1], eger peygamberlik iddiasinda dogru sö'ylüyorsan, hemen Sam'a yetis! Zîra Sâm mahser yeri ve peygamberler diyaridir,, dediler. O da onlarin sözüne kanarak yalniz Sam'i almak niyetiyle gazaya çikti. Tebük'e varinca Allah ona Benî Isrâîl süresindeki:
(Onlar seni bu yerden çikarmak için ne'deyse zorlayacaklardi. .) âyetinden I Bizim yolumuzda asla bir degisiklik bylamazs'nü [2] kavli kerîmine kadar olan âyetleri indirdi. Teâlâ hazretleri ona Medine'ye dönmesini emretti ve:
Sen'n vosaman da ornda. ölümün de orada olacak. Sen tekrar ora-don diriltileceksin! buyurdu...»
Bu rivayetlerde sözü geçen «âzadlilar»dan murad: Roma esirleridir. Içeri giren zât kirmizi benizli diye vasiflandirilmakla onun hâlis Arap olmadigina isaret edilmistir. Nitekim bir rivayette : «Galiba âzâdlilar-dandi.» denilerek bu cihet tasrih olunmustur.
Bu zât: «Ben bu hayvanin bir sey yedigini gördüm de igrendim...» demekle tavugu pislik verken gördügünü anlatmak istemistir. Buna mukabil Hz. Ebû Mûsâ : «Gel, sana bundan bahsedeyim!» demis; bununla : «Gel sana bu yeminin nasil halledilecegini anlatayim!» demek istemistir.
Rivayetlerin birinde Peygamber'Sallallahv 4leyhtveSeUem)*in alti deve verdigi, digerinde bes deve verilmesini emir buyurdugu kaydedilmektedir. Bu sebeple vak'anm iki defa cereyan etmis olmasi üzerinde duruldugu gibi, azi zikretmek fazlamin red ve inkâr degildir; seklinde te'lîfte bulunanlar dahî olmustur.
«Basimiza iyi havir gelmez!» cümlesi; -Kesûlüllah (SalloUahü Alevhi veSet'em)\ gaflete düsürdük... biz ehediyyen fpjâ.h bulmayiz; dedik!» seklinde de rivayet olunmustur.

«Size yük hayvanlarini ben vermedim; lâkin Allah verdi...» ibaresinin mânâsi Hattâbi'ye, göre birçok vecihlere muhtemeldir. Bununla ashabdan minneti kaldirarak ni'metin Allah'a izafesi kasdedilmis olabilecegi gibi, Peygamber (SaüaUahü Aleyhi ve Sellem)'in unutmus olmasi ihtimâli de vardir. Unutan kimse muztar hükmündedir; onun fiili bâzan Allah'a da izafe edilir. Nitekim unutarak orucunu bozan bir kimse hakkinda :
«Onu ancak Allah doyurdu, suladi.» buyurulmustur. Yahut bu cümle: «Bu ganimeti göndermekle size binek hayvanlarini Allah vermis oldu.» manasinadir.Mârûdî de bu mânâya isaret etmistir. Kaadi Iyâz : «Caiz ki onlara yük devesi verilecegi Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)'e vahi suretiyle bildirilmis olsun yahut bu zevat Allah'in ganimeti kendilerine taksim etmesini emir buyurdugu kimselerin umumunda dahil olsunlar.» diyor.

Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:

1- Bir kimse bir isi yapmaga veya yapmamaga yemîn eder de o yemininden dönmenin daha hayirli oldugunu görürse, yemininden dönmesi müstehap olur; yalniz keffâret vermesi icabeder. Bu cihet ulemâ arasinda ittifâkîdir.
Yeminden dönmeden keffâret lâzim gelmez. Keffâreti yeminden döndükten bir hayli sonra vermek caizdir. Yemîn etmeden keffâret vermek caiz degildir. Bu cihetlerde de ulemânin ittifaki vardir.
Fakat yemîn ettikten sonra o yeminden dönmeden keffaret verilebilir mi verilemez mi meselesinde ihtilâf etmislerdir. îmam Mâlik ile Evzâî, Sevrî, Safiî ve cumhura göre verilebilir; ancak yeminini bozduktan sonra verilmesi müstehaptir. îmam Safiî oruç keffâretini istisna: etmis; bunun yemîni bozmadan verilemeyecegine kail olmustur. Ona göre malla ödenen keffâret yeminden dönmeden Menebilir.
Hanefîîer'Ie Mâlikîler 'den Esheb : «Yeminden dönmeden hiç bir suretle keffâret verilemez.» demislerdir. Bu rivayetler her iki tarara delîl olacak mâhiyettedirler.
2- Bir erkek yemek yiven diger bir erkegin yanina girebilir. Ancak bunu aralarinda siki dostluk rabitasi olanlar yapmalidir.
3- Sofra sahibinin içeri giren kimseyi yemege davet etmesi gerekir. Yemek az olsun cok olsun bitte'kîd mesru' olmus bir istir. Bir kisinin yemegi iki kisiye; iki kisinin yemegi dört kisiye yeter... Bir yemege bir cemaatin toplanmasi o yemekte bereket husulüne sebep olur.
4- Tavuk eti yemek bilittifak caizdir. Ancak pislik karistiran tavugu yemek mekruh mudur yoksa haram mi meselesi ihtilaflidir.
Hz. Abdulllahb. Ömer 'den rivayet olunan bir hadîste : «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tavuk yemek isterse, onun birkaç gün baglanmasini emreder; sonra yerdi.» denilmistir.
5- Kurtubî : «Bu hadîste sözü kabulden imtina' halinde ye-mîn caiz olduguna delâlet vardir.» diyor.

11- (1650) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mer-vân b. Muâviye El-Fexâr! rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd b. Keysân, Ebû Hâzim'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi. Söyle demis:
Bir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeIiem) 'in yaninda zifiri karanlik basincaya kadar oturdu. Sonra evine döndü ama çocuklarini uyurken bulmus. Derken karisi ona yemegini getirmis. Adam ise çocuklarindan dolayi yemek yememege yemîn etmis. Sonra fikrini degistirerek yemis. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Selîem)e gelerek meseleyi ona anlatti. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bir kîm$e bir seye yemîn eder de baskasini ondan daha hayirli görürse, o (baska) isi yapsin! Yemininden dolayi da keffâret versin!» buyurdular.

12- (...) Bana Ebu't-Tâhir de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Vehb rivayet etti. (Dedi ki): Bana Mâlik, Süheyl b. Ebî Sâlih'den, o da babasindan, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi ki, Be-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bir kimse bir seye yemîn eder de baskasini ondan daha hayirli görürse, hemen yemininden dolayi keffâret

versin ve o isi yapsin!» buyurmuslar.

13- (...) Bana Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize ibni Ebi Üveys rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Abdülâzîz b. El-Muttalib, Süheyl b. Ebî Sâlih'den, o da babasindan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. SÖyle demis: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bir kimse bir seye yemîn eder de baskasini ondan daha hayirli görürse hemen o hayirli isi yapsin; yemininden dolayi da keffâret versin!» buyurdular.

14- (...) Bana EI-Kaasim b. Zekeriyyâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid b. Muhalled rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Süleyman yâni Ibni Bilâl rivayet eyledi. (Dedi ki) : Bana Süheyl, bu isnâdda Mâlik hadisi mânâsinda:
<'Hemen yemininden dolayi keffâret versin; ve o hayirli olan isi yapsin!» diye rivayette bulundu.

15- (1651) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr, Abdülâzîz yâni Ibni Rufey'den, o da Temîm b. Tarafe'den naklen rivayette bulundu. Söyle demis:
Adiy b. Hâtim'e biri gelerek bir hizmetçinin kiymeti yahut hizmetçinin kiymetinin bir kismi hakkinda ondan harçlik istedi. Adiy: «Bende zirhimla migferimden baska sana verecek bir sey yok; aileme yazayim da onlari sana versinler; dedi. Fakat adam razi olmadi. Adiy de kizdi; ve: «Beri bak! Vallahi sana hiç bir sey vermiyorum!» dedi. Sonra adam razi oldu. Bu sefer Adiy : Beri bak! Vallahi eger ResûIÜllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem):
«Bir kimse bir sey yemîn eder de sonra Allah için ondan daha makbul bir sey görürse, hemen o makbulü yapsin buyururken isitmis olmasaydim yeminimi bozmazdim, dedi.

16- (...) Bize Ubeydullah b. Muâz da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be, Abdülâzîz b. Rufey'den, o da Temîm b. Tarafe'den, o da Adiy b. Hâtim'den naklen rivayette bulundu. Söyle demis: Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem):
»Bir kimse bîr seye yemîn eder de baskasini ondan daha hayirli görürse, hemen o hayirli isi yapsin; yeminini de terk etsin!» buyurdular.

17- (...) Bana Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr ile Muhammed b. Tarif El-Becelî de rivayet ettiler. Lâfiz îbni Tarifindir. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Fudayl, A'mes'den, o da Abdülâzîz b. Rufey'den, o da Temîm Et-Tâi'den, o da Adiy'den naklen rivayette bulundu. Söyle demis: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem):
«Biriniz bir seye yemîn eder de ondan daha hayirlisini görürse hemen o yeminin keffâretini versin; ve o hayirli isi yapsin!» buyurdular.

(...) Bize Muhammed b. Tarif de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu-hammed b. Fudayl, Seyhânî'den, o da Abdülazîz b. Rufey'den, o da Temim Et-Tâî'den, o da Adiy b. Hâtim'den naklen rivayet etti ki, Adiy Peygamber (Süllallahü Aleyhi ve Selle m) 'i bunu söylerken isitmis.

18- (...) Bize Muhammed b. El-Müsennâ ile Ibni Bessâr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Sube SImâk h. Harb'dan,.o da Temim b. Tarafe'den naklen rivayet etti. Söyle demis:
— Ben Adiy b. Hâtim'den dinledim. Kendisine yüz dirhem istemek için bir adam gelmisti de :
— Ben Hâtimi'n oglu oldugum halde benden yüz dirhem istiyorsun ha? Vallahi sana vermiyorum! dedi. Sonra sunu ilâve etti:
— Eger Resûlüllah (Sallallahu Aîevhi ve SellemVi:
«Bir kimse bir seye yemîn eder de sonra ondan daha hayirlisini görürse hemen o hayirli isi yapsin!» buyururken isitmis olmasaydim!

(...) Bana Muhammed b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Behz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Simâk b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Temim b. Tarafe'yi: Ben Adiy b. Hâtim'den dinledim ki, bir adam ondan dilenmis... derken isittim; ve yu-kariki hadis gibi rivayette bulundu. «Benim bahsisim meyaninda sana dört yüz (dirhem) var.» cümlesini de ziyâde etti.

19- (1652) Bize Seybân b. Ferrûh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ce-rîr b. Hâzim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize El-Hasen rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrahman b. Semûra rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Re-sûltillah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Ey Abdurrahman b. Semura! Vâlîlik isteme, zîrâ isteyerek verilirse onunla tek basina kalirsin; istemeden sana verilirse onun için yardim görürsün! Bir seye ye m In eder de baskasini ondan daha hayirli görürsen hemen yemininden dolayi keffâret ver; ve o hayir olan isi yap!» buyurdular.
Ebû Ahmed El-Cülûdî dedi ki: Bize Ebu'l-Abbâs El-Mesercesî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Seybân b. Ferrûh bu hadisi rivayet etti. [3]

(...) Bana Aliy b. Hucr Es-Sa'dî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hüseyni, Yûnus ile Mansûr ve Humeyd'den rivayet etti. H.
Bize Ebû Kâmil El-Caliden de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ham-mâd b. Zeyd, Simâk b. Atiyye ile Yûnus b. Ubeyd ve digerleri arasinda Hisâm b. Hassân'dan rivayet etti. H.
Bize Ubeydullah b. Muâz dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize EI-Mu'-temir, babasindan rivayet etti. H.
Bize Ukbe b. Mükrem El-Ammî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Saîd b. Âmir, Saîd'den, o da Katâde'den naklen rivayette bulundu.
Bu râvilerin hepsi EI-Hasen'den, o da Abdurrahmân b. Semûra'dan, o da Peygamber (SallaUahü Aleyhi veSellem)'den naklen bu hadîsi rivayet etmislerdir. El-Mu'temir'in babasindan naklettigi rivayette «imaret» kay-di zikredilmemistir.
Bu rivayetlerden Abdurrahmân b. Semûra hadîsini Buhâri «EI-Eymân ve'n-Ntizûr», «Ahkâm» ve «Keffârat» bahislerinde; Ebû Dâvûd «Harâc»da; Tirmizî «Eymân»da; Nesâî imaret kissasini «Kaza» ve «Siyer» bahislerinde, yemîn kissasini da «Eymân»da muhtelif râvilerden tahrîc etmislerdir.
Görülüyor ki rivayetlerin hemen hepsinde: buyurulmaktadir. Bunun mânâsi:
«Bir kimse bir yemîn üzerine yemîn ederse...» demek ise de bu cümledeki «yemîn» sözü «üzerine yemîn edilebilecek sey» mânâsinda kullanilmistir.
Keza rivayetlerin bazisinda evvelâ keffâret verip sonra hayirli görülen isin yapilmasi; digerlerinde bunun aksine olarak evvelâ hayirli görülen isi yapmak suretiyle yeminin bozulmasi, sonra keffâret verilmesi emir buyuruluyor. Bundan dolayi mesele hakkinda ihtilâf edilmis; îmam Safiî ile bir rivayette îmam Mâlik yeminden dönmeden keffâret verilebilecegine nakledildigini, cumhûr-u ulemânin kavli bu oldugunu söylüyor. Mamafih onlara göre de keffâretin yeminden döndükten sonra verilmesi müstehaptir.
Hanefîler'ce yeminden dönmeden keffâret vermek caiz degildir. Çünkü keffâret cinayeti örten bir örtüdür; yeminden dönmeden önce ise ortada bir cinayet yoktur. Bundan dolayi hadîsin evvelâ yemîni bozup sonra keffâret vermeyi emreden rivâyetiyle amel etmek daha münâsiptir.
Bâzilari Hanefî imamlarindan baska buna kail olan bulunmadigini iddia etmislerse de dogru degildir; çünkü Mâlikîler 'den Esheb ile Dâvûd-u Zahirî 'nin mezhepleri de budur.
Yemîn keffâreti: On fakiri bir gün doyurmak,
Semûra (Radiyattahû anh) hadîsinde zikri geçen «imâret»den murâd : Valilik veya hâkimliktir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz bu gibi mevki'lerin istenilmemesini; istenip de verilirse Allah isteyene yardim etmeyecegini; istemeden verilirse Allah o kimseye dim edecegini bildirmistir.

Semüra (Radiyaîlahu anh) Hadisinden Su Hükümler de Çikarilmistir:

1- Hükümete dair, valilik, hâkimlik ve müdürlük gibi seyleri istemek mekruhtur. Böyle bir makama isteyerek geçen kimseye Allah yardim etmez. Buhâri sârini Aynî: «Mücerred istemekle böyle olursa rüsvet vererek isteyenin hâli nice olur?..» diyor.
2- Bir hususa yemîn eden kimse, o yeminden dönmenin daha hayirli oldugunu görürse dönmesi müstehab hatta buradaki emrin zahirine göre vâcib olur.

4- «Yemin Edenin Yemini, Yemin Ettirenin Niyetine Göredir Hadisi Babi

20- (1653) Bize Yahya b. Yahya ile Amru'n-Nâkid rivayet ettiler. Yahya: Bize Hüseyni b. Besîr, Abdullah b. Ebî Sâlih'den naklen haber verdi, dedi. Amr ise': Bize Hüseyin b. Besîr rivayet etti, dedi. (Demis ki) : Bize Abdullah b. Ebî Salih, babasindan, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi. Ebû Hüreyre söyle demis: Resûlüllah (SallaUahuAleyhi veSellem):
«Senin yeminin arkadasin seni ne üzerine tasdik etti Ise ona göredir.» buyurdu.
(Râvi) Amr: «Arkadasinin seni kendisiyle tasdik ettigi...» dedi.

21- (...) Bize Ebû Bekir b. EM Seybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd b. Hârûn, Hüseyin'den, o da Abbâd b. Ebî Sâlih'den, o da babasindan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayette bulundu. SÖyle demis: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Yemîn, yemîn isteyenin niyetine göredir.» buyurdular.
Bu hadîsin serhinde Nevevî sunlari söylemistir: «Bu hadîs, hâkimin yemîn istemesiyle edilen yemine hamlolunmustur. Bir adam birinden bir hak dâva eder de hâkim yemîn ettirir ve yemîn eden sahis niyetini gizleyerek hâkimin maksadindan baska bir sey niyet ederse ye-mîni hâkimin niyetine göre mün'akid olur; niyetini gizlemesi ona bir fayda vermez. Bu bilittifak böyledir. Delili bu hadîs ve icmâ'dir.
Fakat hâkim istemeden yemîn eder de niyetini gizlerse bu ona fayda verir; ve ister yemîn istenmeden dogrudan dogruya, isterse hâkim ve onun naibi olmayan biri tarafindan vâki teklif üzerine yemîn etmis olsun yemininden dönmüs olmaz. Hâkimden baska yemîn talep edenin niyetine itibâr yoktur.
Hâsili yemîn bütün hallerde yemîn eden kimsenin niyetine baglidir. Bundan yalniz kendisine teveccüh eden bir davada hâkim ile onun naibinin yemîn istemeleri müstesnadir. Bu yemîn (edenin degil) istenenin niyetine bagli olur. Bu hadîsten murâd budur. Ama hâkim huzurunda onun teklifi olmaksizin bir dâvada biri yemîn ederse burada yemîn sahibinin niyeti mu'teber olur. Bu hususta Allah'a yemîn etmekle kadin bosamaya veya köle azadina yapilan yemîn arasinda 'fark yoktur. Su kadar var ki, kadin bosamaya veya köle azadina yemîn vermeyi hâkim teklif ederse niyetini gizlemesi kendisine fayda verir; ve yemîn edenin niyetine itibâr olunur; çünkü hâkimin bu gibi seylere yemin ettirmeye hakki yoktur. O yalniz Allah'a yemîn teklif edebilir.
Sunu da bilmeli ki, niyet gizlemekle yeminden dönülmüs olmazsa da bunu bir kimsenin hakkini iptal edecek yerde yapmak caiz degildir. Bu mesele de ulemâ arasinda ittifâkîdir. Bu tafsilât Imam Safiî ve arkadaslarinin mezhebidir.
Kaadî Iyâz, Imam Mâlik ile arkadaslarindan bu bâb-ta ihtilâf ve tafsilât nakletmis ve söyle demistir: Bir kimse kendisinden yemîn istenmeden ve yeminine bir hak teallük etmeden yemîn verirse sözü kabul edilip niyetine göre hüküm olunacaginda ulemâ arasinda hilaf yoktur. Fakat bir hak veya vesika için birine kendiliginden yahut hâkimin hükmü ile yemîn ederse yemininin zahirine göre hükmolunaca-ginda da hilaf yoktur.
Meselenin yemîn sahibi ile Allah arasindaki hükmüne gelince : Bâzilari, yemîn eden kimin için verildi ise onun niyeti mu'teberdir, demis; bir takinilan yemîn edenin niyeti mu'teber olacagini söylemislerdir. Hattâ : Yemîn teklif edilmisse kimin için yemîn verilirse onun niyeti, teklif edilmeden yapilmissa yemîn edenin niyeti mu'teber

olur, diyenler de vardir. Abdülmelik ile Stihnûn 'un kavilleri budur. îmam Mâlik ile Îbni'l-Kaasim'in zahir olan kavilleri de budur. Bunun aksine kail olduklarini söyleyenler de vardir, ki bunu Yahya Îbni'l-Kaasim 'den rivayet etmistir. Bâzilari: Yemîn edenin aleyhine hükmolunmayacak husûsatta niyeti kendine fayda verir; aleyhine hükmoîunacak hususta ise kendiliginden yemîn etmesiyle teklifli yemîni birbirinden ayrilir, demislerdir. Bu kavil dahî Ibni'1-Kaasimden rivayet olunmustur.
îmam Mâlik 'ten nakledildigine göre : Hile ve kurnazlik yolu ile yapilan yeminin sahibi günahkârdir; yemîni de bozulmustur, özürden dolayi yapilanda beis yoktur. îbni Habîb'in Imam Mâlik 'ten rivayetine göre hile yolu ile yapilan yeminde yemîn sahibinin niyeti, bir hak ugrunda yapilanda kimin için yemîn edilirse onun niyeti mu'teber olur. Baskasinin hakkina teallûk eden yeminde sahibi niyetini gizlese bile günahkâr olacaginda hilaf yoktur.

5- Istisna Babi

22- (1654) Bana Ebu'r-Rabî' El-Atekî ile Ebû Kâmil El-Cahderî Fudayl b. Hüseyn rivayet ettiler. Lâfiz Ebu'r-Rabî'indir. (Dediler ki) : Bize Hammâd —yâni Ibni Zeyd'dir— rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ey-yûb, Muhammed'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayette bulundu. Söyle demis:
Hz. Süleyman'in altmis karisi varmis. Demis ki: Ben bu kadinlarm hepsini bu gece mutlaka dolasacagim ve her biri gebe kalacak, neticede onlardan her biri Allah yolunda harbedecek bir süvari çocuk doguracak!.. Fakat bunlardan yalniz bir tanesi dogurmus; o da yarim insan dogurmus. Bunun üzerine Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
istisna yapmis olsaydi, o kadinlardan her biri Allah yolunda harbedecek bir süvari çocuk dogururdu.)) buyurdular.

23- (...) Bize Muhammed b. Abbâd ile Ibni Ebî Ömer de rivayet ettiler. Lâfiz Ibni Ebî Ömer'indir. (Dediler ki) : Bize Süfyân, Hisâm b. Huceyr'den, o da Tâvûs'dan, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen rivayet etti. Söyle buyurmuslar:
«Nobiyyullah Süleyman b. Dâvûd : Ben bu gece yetmis kadini birden mutlaka dolasacagim! Bunlarin her biri Allah yolunda harbedecek bir çocuk doguracak!., dedi. Arkadasi yahut Melek ona : Insaallah del Ihlarinda bulundu; fakat o demedi; unuttu. Neticede kadinlardan hiç biri dogurmadi; yalniz bir tanesi yarim bir çocuk dogurdu.
Bunun üzerine Resûlüllah (Sallatiahü Aleyhi ve Sellem) :
«Insaallah dcceydi yemininden dönmüs olmaz; ve hacetine nâIl olurdu!..» buyurdu.

(...) Bize Ibni Ebî Ömer de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân, Ebu'z-Zinâd'dan, o da A'rac'dan, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den naklen bu hadîsin mislini yahut benzerini rivayet etti.

24- (...) Bize Abd b. Humeyd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-durrazzâk b. Hemmâm haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Ibni Tâ-vûs'dan, o da babasindan, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi. Söyle demis:
Süleyman b. Dâvûd! Bu gece mutlaka yetmis kadini dolasacagim! Bunlardan her biri Allah yolunda harb edecek birer oglan doguracak! demis. Kendisine: Insâallah de! ihtarinda bulunmuslar, fakat dememis; ve kadinlari dolasmis ama hiç biri dogurmamis. Yalniz bir kadin yarim insan dogurmus. Bunun üzerine Resûlüllah (batlatlahü Aleyhi ve Seltem):
«Insâallah deseydi yemininden dönmüs olmaz ve hacetine nâîl olurdu!» buyurdular.

25- (...) Bana Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Sebâbe rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Verkaa', Ebu'z-

Zinâd'dan, o da A'rac'-dan, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) den naklen rivayette bulundu:
«Süleyman b. Dâvûd : Bu gece mutlaka yetmis kadini dolasacagim! Bunlarin hepsi Aliah yolunda harb edecek bir suvârI doguracak, dedi. Arli KIasi kendisine : Insâallah de! ihtarinda bulundu ise de o insâallah de-r edi ve kadinlarin hepsini dolasti; ama içlerinden hiç bir kadin gebe kalmadi. Yalniz bir kadin bir erkek yarisi dogurdu. Muhammed'in nefsi yed-i kudretinde olan Allah'a yemîn ederim ki, insâallah deseydi (çocuklar dogup) Allah yolunda süvari olarak toptan mücâhede ederlerdi!..» buyurmuslar.

(...) Bana bu hadisi Süveyd b. Saîd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hafs b. Meysera, Mûsâ b. Ukbe'den, o da Ebu'z-Zinâd'dan bu isnâdla bu hadîsin mislini rivayet etti. Yalniz o; «Kadinlarin hepsi Allah yolunda mücâhede edecek birer oglana gebe kalacak» dedi.
Bu hadîsi Buhâri : «Nikâh», «Cihâd», «Eymân» ve «Nüzûr», «Enbiyâ» ve «Tevhîd» bahislerinin alti yerinde;
Nesâî : «Eymân»
«Nüzûr»da tahrîc etmislerdir.
Hadîste geçen kadin dolasmak tâbirinden murâd: Cinsî münâsebettir. Bu mânâ rivayetlerin bâzilarinda bir rivayette fiiliyle iiâde olunmustur ki, bunlarin ikisi de dolasmak mânâsina gelen (tavaf) tandir. Yalniz birincisi sülâsî mücerd, ikincisi sülâsî mezîd olarak kullanilmistir. Kelimenin basindaki (lâm) kasem lamidir.
Hadîsin muhtelif rivayetlerinde Süleyman (Aleyhisselâm)'m zikrettigi kadin sayisi da muhteliftir. Bir rivayette altmis, digerinde yetmis, baska birinde yüz, ötekinde doksan dokuzdur. Mamafih bu rivayetler arasinda münâfât yoktur; çünkü az olanini zikretmek, ondan fazlasini inkâr demek degildir. Bu mânâ ancak «mefhûm-i aded» yolu ile çikar ki, us'ul-i fikih ulemasinin cumhuruna göre bununla amel edilmez.
Hz. Süleyman (Aleyhisselâm)'m üç yüzü hurre, yedi yüzü câriye olmak üzere bin tane karisi bulundugu rivayet olunur. Kirmâ-n î 'nin beyanina göre Buhâri: «Esah olan doksandir.» demistir.
Süleyman (Aleyhisselâm)'a insâallah demesini tavsiye eden arkadasinin kim oldugu ihtilaflidir. Bâzilari hadîsteki «arkadasi yahut melek...» ifadesine bakarak bunun Cebrail (Aleyhissetâni) yahut «Ki-râmen Kâtibin »den bir melek oldugunu söylemislerdir. Baska bir melek gönderilmis olmasi da mümkündür.
Bir takimlari: «Arkadastan murâd : Süleyman (Aleyhisseiam) in ins veya cinden olan veziridir» demis; hattâ bunun Âsaf Ibni Berhiyâ oldugunu ileri sürenlerle hatir ve hayâlinden ibaret oldugunu iddia edecek kadar garabet gösterenler bile olmustur. Hakikatte bu ihtilâflara mahal yoktur; çünkü Buhâri'nin bir rivayetinde :
«Ona melek : Insâaliah der ihtarinda bulundu» denilerek arkadasinin melek oldugu tasrîh edilmistir. Onun içindir ki Aynî: «Dogrusu bunun melek olmasidir...» demistir. Nevevî bu bâbta sunlari söylemistir : «Arkadasindan murâd melektir, diyenler olmustur ki, hadîsin lafzindan anlatilan da budur. Bâzilari: Zevcedir demis; bir takimlari insanlardan bir dostu oldugunu söylemislerdir...»
Rivayetten anlasiliyor ki, Süleyman (Aleyh is s elam) bir gecede bu kadinlarin hepsi ile cima' etmistir. Bu derece beden sihhati, bu derece mükemmel erkeklik kudreti yalniz peygamberlere mahsus bir mev-hibe-i Ilâhiyyedir. Bir taraftan hadsiz hudutsuz Ibâdet ve mücâhedeler, diger taraftan nihayetsiz dünya mesgaleleri, irsâd ve teblig vazifeleri düsünülürse sair Insanlara böyle bir isin asla müyesser olmayacagi derhal anlasilir. Demek ki Hak Teâlâ Hazretleri peygamberlerine mu'cizeler halketmek suretiyle hârika haller yarattigi gibi, bu zevatin bedenlerinde de hârikalar halketmistir. Iste Hz. Sü1eyman'in bir gecede yüz kadinla cima' takat getirmesi bundandir.
Sair peygamberlerden bu bâbta sarih bir haber yoktur. Ancak bizim Peygamberimiz Muhamed Mustafa (Sallalhhü Aleyhi ve Sleliem)te cima' hususunda otuz erkek kuvveti verildigi bildirilmistir. Mücâhid, cennet erkeklerinden kirk erkek kuvveti verildigini söylemiste. Hattâ bâzi büyüklerin ifâdesine göre her peygambere kirk erkek kuvveti; bizim peygamberimize ise kirk peygamber kuvveti ihsan edilmistir. Bu hesaba göre Resulü Ekrem (SalfaÜakü A leyhi ve Settem) Efendimize bin altiyüz erkek kuvveti verilmis demektir ki, bu takat her peygambere verilenin üstündedir. Avrupa küffârinin izinden yürüyerek O'na utanmadan «karici» demek

küstahligirda bulunanlar azicik düsünsünler!.. Yâ bu derece erkeklik kudreti kendilerine verilmis olsa acaba ne yaparlardi?!.. Bizim sözümüz sudur: «Bu muazzam cinsî kudret karsisinda Peygamber (Saliatlafiii Aleyhi ve Setlem) Efendimizin dokuz kadinla iktiiâ etmesi O'nun sonsuz sabir ve zühdünün açik ifadesidir...»
Süleyman {Aleyhîsselâmi'm dili ile «Insâaliah» kelimesini söylememesini kalbine tesmil etmemelidir. Zira bir Peygamber-i zîsân'in kalbini bir an Allah'a tefvîzdan hâlî birakmasi Peygamberlik mansib ve mevkiine asîâ yakismaz.
Ama bu kelimeyi dille söylemeyi unutmak caizdir. Nitekim Peygamber (SaliaUahü Aleyhi ve Seltem Efendimize yahudiler ruhun ne oldugunu, Hizir (Alcyhisselaml'i ve Zülkarneyn'i sorduklari vakit dili ile «Insâallah» demeyi unutarak yarin cevap verecegini söylemis; bu sebeple vahîy biraz gecikmis; küffâr da .ona isnâdda bulunmuslardi. Bundan sonra Teâlâ Hazretleri

«Sakin bir sey için ben bunu yarin yaparim deme! Ancak tnsâallah dersen o baska...» [4] âyetlerini indirerek «insâallah» kelimesini diliyle söylemesini de ta'lîm buyurdu. Bu kelimenin mânâsi: «Allah dilerse» demektir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu âyet indikten sonra bu kelimeyi vacibât hakkinda bile kullanmaya baslamistir.
Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Sellem) 'in :
«Eger istisna yapmis olsaydi o kadinlardan her biri Allah yolunda harbedecek bir suvâri çocuk dogururdu.» buyurmasi Süleyman (Aleyhisselami hakkindaki vahye istinâdendir; yoksa böyle yapan herkesin mutlaka çocugu olur mânâsina degildir. Bu cümledeki «istisnadan murâd: «Insâallah» sözüdür.
Bu hadîsin ikinci rivâyetindeki : «Insâallah deseydi yemininden dönmüs olmazdi...» iradesi üzerinde durulmus ve: «yemininden dönmezdi» cümlesi «muradi hâsil olurdu» seklinde tefsir edilmistir. Çünkü ortada yemîn yoktur. Bâzilari Hz. Süleyman (Aleyhisselâm)'m yemîn etmis olmasini muhtemel görmüslerdir. Bir takimlari da «Bu gece mutlaka yetmis kadini dolasacagim» ifâdesindeki te'kîdden yemîn mânâsi çikarmislardir. Bu söze karsi El-Mühelleb: «Bu hadîste yemîn yoktur ki onu bozmu olsun. Süleyman (Aleyhissetâm i sadece kuvvvet ve fiili kendine izafe etmis; Allah Teâlâ da onu mahrumiyetle cezalandirmistir. Binâenaleyh buradaki (hins) kelimesi muvaf-fakiyetsizlik manasinadir. demistir.
Yarim dogan çocugun Kur'an-i Kerîm'de Hz. Süleyman (Aleyhisselami'm kürsîsi üzerine konuldugu bildirilen cesed oldugunu söyleyenler vardir.

Bu Hadisten Çikarilan Hükgmler:

1- Gelecekte yapilacak bir isi insâallah diyerek anlatmak, meselâ: «Yarin falan isi yapacagim insâallah» demek müstehaptir. Delili bu hadîsle yukarida naklettigimiz Sûre-i Kehf âyetidir.
2- Istisna' (yâni insâallah sözü) yeminin mün'akid olmasina mâni'dir.- Bir kimse yemîn etse de ona bitisik olarak insâallah dese üzerine yemin verdigi seyi yapmakla yemininden dönmüs olmaz. Yalniz bunun için iki sart vardir: însâallahi yeminine bitisik olarak söylemek ve ye-mîn etmezden önce istisnayi niyet etmek.
Kaadî Iyâz söyle diyor: «însaallah sözünün bitisik-olmak sartiyle yeminin in'ikadina mâni' oldugunda bütün müslümanlar müttefiktir. Eger bâzi seleften rivayet olundugu gibi aralikli söylendigi halde de caiz olsaydi hiç bir kimse hiç bir yemininden dönmüs olmaz ve kef-farete ihtiyaç kalmazdi. Ulemâ bu kelimenin yemine nasil bitisik sayilacagi hususunda ihtilâf etmislerdir. Imam Mâlik, Evzâî, Safiî ve cumhur: Bitisiklik, insâallah sözünü, ara yerde susmamak sartiyle yemine eklemekle olur; nefes almak için yapilan sekte zarar etmez, demislerdir.
Tâvûs, Hasan-i Basrî ve tabiînden bir cemaate göre yemin sahibi yerinden kalkmadikça insâallah diyerek istisna yapabilir. Katâde: «Yerinden kalkmadikça veya konusmadikça yapabilir.» demis; Atâ ' bu müddetin bir deve sagilacak kadar oldugunu söylemistir. Saîd b. Cübeyr; «îstisnâ müddetinin dört ay sonra bitecegini söylemis; tbni Abbâs (Radiyattahu anh) 'in : «îstisnâ hakki ebedîdir; yemîn sahibi her ne zaman hatirina gelirse istisna yapabilir.» dedigi rivayet olunmustur. Bâzilari bu zevattan nakledilen sözleri te'vil ile : Onlarin maksatlari,

teberrüken insâallah demenin müstehap oldugunu anlatmaktir; nitekim Teâlâ Hazretleri :
(Unuttugun zaman da Rabbini zikre?!» buyurmustur; yoksa bu sözle yeminin hallolup bozulmayacagini kasdetmemislerdir, diyorlar.»
Bir kimse Allah'a yemînden baska bir seyde meselâ talâkta, köle azadinda veya zihâr ve benzeri bir seyde istisna yapar da: însaallah sen bossun, insâallah sen hürsün, insâallah sen bana annemin sirti gibisin, derse Küfe uleroasiyle Imam Safiî, Ebû Sevr ve baskalari bu istisnanin sahih olduguna kaildirler. Binâenaleyh insâallahi yemîne bitisik söylemis olmak sartiyle bunlarin hiç birinde yemini bo-. zulmaz.
îmam Mâlik ile Evzâî: «Allah'a yeminden baska hiç bir seyde istisna yapilamaz.» demislerdir.
3- îstisnâ sözle yapilir; sâde niyet kâ'â degildir. Dört mezhep imamlarinin kavilleri budur. Yalniz bâzi Mâlikiyye ulemâsi: îmam Mâ1ik'in kavline kiyasen bir sey söylemeden sadece niyetle istisna sahîh olmak îcâbeder.» demislerdir.
4- Zan üzerine bir seyin ileride olacagini haber vermek caizdir.
5- Bir sey meydana geldikten sonra onun hakkinda: «Eger söyle olsa idi» yahut «böyle olmasa idi» demek caizdir. Gerçi bunu yasak ed ve seytan isi oldugunu bildiren bir hadîs vardir; fakat bu hadîs bunu a esbaba i'timâd ederek söyleyenlere, kaderden yüz çevirenler hamlolu
6- Insâallah diyerek bir iste kendi dilek ve arzusuna kiymet ve mustur. meyen kimse arzusunun is'âfma lâyik kimsedir. Ancak bundan, insâa lah demeyen bir kimsenin emeline nail olamamasi vaciptir mânâsi ani; silmamalidir. Cenâb-i Hak ezelî ilmine göre kiminin arzusunu halk ed« kiminin etmez.
Burada Peygamber (SaLfallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin haber vei digi kissa Allah'in ilminde kaderlerin muhtelif oldugunu gösteriyor. Be zan bir insana rizik veya evlâd su isi yaparsa yahut söyle duâ ederse ve riîecek, yapmadigi veya duâ etmedigi takdirde verilmeyecek diye tak dir edilir.
7- Hadîs-i serif Allah yolunda mücâhid yetistirmek niyetiyle çocul istemeye tesvik ediyor. Bâzan çocuk istenildigi gibi yetismeyebilir, fakat baba niyetinden dolayi yine me'cûr olur.
8- Bir mânâyi en güzel sözle ifâde etmek müstehaptfir. Zîra Peygamber (SaHallahü Aleyhi ve Sellem) cinsî münâsebeti (dolasmak) tabiriyle ifâde buyurmustur. Ama ser'î zaruret sarahat îcâbediyorsa bittabi sarahat cihetine gidilir.

6- Haram Olmayan, Fakat Yemin Sahibinin Ailesini Bahatsiz Eden Bir Sey Hususunda Yeminde Israrin Yasak Edilmesi Babi

26- (1655) Bize Muhammed b. Kâfi' rivayet etti. (Dedi M) : Bî» Abdurrazzâk rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Ma'mer, Hemmâm h. Mfineb-bih'den naklen rivayet etti. Hemmâm: Bixe Ebû Htireyre'nIn Resûlfillah (SaUaîlahu Aleyhi ve Sellem 'den rivayeti budur, diyerek bir takim hadîsler nakletmis, ezcümle: Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) s
«Vallahi birinizin aifesi hususundaki yemininde israri kendisini Allah katinda, Allah'in farz kildigi keffâretinI vermekten daha günahkâr yapar.» buyurdular; demistir.
Bu hadîsi Buhâri «El-Eymân ve*n-Nüzûr» bahsinde; 1bni Mâce «KeffârâUda tahrîc etmislerdir.
Hadîsin mânâsi sudur: Bir kimse ailesine dair bir y'emîn eder de bu sebeple ailesi efradi zarar görürse yemini bozmasinda bir günah olmadigi takdirde o yeminden dönerek keffâret vermesi îcâbeder. Ben günahindan korkarim, diyerek yeminini bozmamakta israr ederse günahkâr olur. Yemini bozmayarak ailesine zarar vermeye devam etmesinin günahi, onun inandigi yeminden dönme günahindan daha çoktur.

7- Kafirin Nezri ve Müslüman Oldugu Zaman Hakkinda Yapilacak Muamele Babi

27- (1656) Bize Muhammed b. EM Bekir El-Mukaddemî Ile Mu-hammed b. El-Müsennâ ve Züheyr b. Harb rivayet ettiler. Lâfiz Züheyr'-indir. (Dedüer ki) : Bize Yahya —ki Ibni Saîd El-Kattân'dir— Ubeydul-lah'dan

rivayet etti. (Demis ki) : Bana Nâfi', Ibni Ömer'den naklen haber verdi ki, Ömer söyle demis:
— Yâ Resûlâllah! Ben cahiliyyet devrinde bir gece Mescidi Ha-ram'da i'tikâfa girmeyi nezre t ti mî demis.
Peygamber (Sailailahü Aleyhi ve Sellem): «öyle ise nezrini îfâ et!» buyurmuslar.

(...) Bize Saîd El-Esecc de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâme rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. El-Müsennâ dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülvehhâb yâni Sekafî rivayet etti. H.
Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe ile Muhammed b. El-Alâ' ve tshâk b. Ibrahim de toptan Hafs b. Giyâs'tan rivayet ettiler. H.
Bize Muhammed b. Amr b. Cebele b. Ebî Revvâd dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be rivayet etti.
Bu râvilerin hepsi Ubeydullah'dan, o da Nâfi'den, o da Ibni Ömer'den naklen bu hadîsi rivayette bulunmuslardir. Bunlarin arasindan Hafs: (Ömer'den naklen) demistir.
Ebû Üsâme ile Sekafî'ye gelince: Bunlarin hadîsinde: «Bir gece i'ti-kâh» tâbiri; Su'be'nin hadîsinde ise : «Üzerine bir gün i'tikâh nezreyledi, dedi» ifadesi vardir. Hafs'in hadîsinde gün ve gecenin zikri geçmemistir.

28- (...) Bana Ebu't-TâhIr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bize Cerîr b. Hâzim rivayet etti. Ona da Eyyûb, ona da Nâfj', ona da Abdullah b. Ömer rivayet etmis Id, Ömer b. Hattâb, Resûlüllah SaliatkhS Aleyhi ve Selle»*) 'e Tâiften döndükten sonra Ci'râne'de bulundugu sirada sormus ve:
— Yâ Resul âl lah! Ben câhiliyyet devrinde Mescid-i Haramda bugün i'tikâfa girmeyi nezrettim; ne buyurursun? demis.
«Git, bir gün i'ltkâf yap!» buyurmuslar.
Râvi diyor ki: Resûlüllah (Saüaltahü Aleyhi ve Sellem) ona ganimetlerin beste birinden bir câriye vermisti. Resûlüllah (Sallallahü Aleyh, ve Sellem) halkin esirlerini âzâd edince Ömer b. Hattâb onlarin seslerini: Bizi Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) âzâd etti, dediklerini isiterek: Bu ne? diye sordu.
— Itesûlültah(SaHallahii Aleyhi ve Sellem) halkin esirlerini âzâd etti, dediler- Bunun üzerine Ömer (ogluna) :
— Yâ Abdallah! Su cariyeye git de kendisine yol ver!» dedi.

(...) Bize Abd b. Humeyd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürraz-zâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Eyyûb'dan, o da Nâfi'den, o da Ibni Ömer'den naklen haber verdi. Söyle demis:
Peygamber iSaUallahü Aleyhi ve Setlem) Huneyn'den döndügü vakit Ömer kendisine, câhiliyyet devrinde yaptigi bîr günlük i'tikâf nezrini sordu... Sonra (râvi) Cerîr b. Hâzim hadîsi gibi rivayette bulunmustur.

(...) Bize Ahmed b. Abde Ed-Dabbî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd b. Zeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Eyyûb, Nâfi'den rivayet etti. Söyle demis :
Ibni Ömer'in yaninda Resûlüllah (Saltallahii Aleyhi ve Setlcm 'in Ci'râ-ne'den yaptigi Ömre'nin zikri geçmis de:
— Oradan ömre yapmadi, demis. Ve ilâve etmis. Ömer câhiliyyet devrinde bir gece i'tikâf yapmayi nezretmisti... Sonra (râvi) Cerîr b. Hâzim ile Ma'mer'In Eyyûb'dan rivayet ettikleri hadîs gibi rivayette bulunmustur.

(...) Bana Abdullah b. Abdirrahmân Ed-Dârimî de rivayet etti. (Dedi kî) : Bize Haccâc b. Minhâl rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd, Ey-yûb'dan naklen rivayet etti. H.
Bize Yahya b. Halef dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülâ'lâ, Mu-ha mm e d b. ishâkMan rivayet etti.
Bu râvilerin ikisi de Nâfi'den, o da Ibni Ömer'den bu hadisi nezir hakkinda rivayet etmislerdir. Her ikisinin hadîsinde de «bir gün i'tikâf» kaydi vardir.
Bu hadîsi Buhâri: «Fardu'l-Humüs» ve «ttlkfif» bahislerinde tahrîc etmistir. Hz. Abdullah b. Ömer (Radîyai)ahU anh) 'in «Peygamber (SallaUahtI Aleyhi ve Sellem) Ci'râne 'den ömre yapmadi» demesi bunu bilmedigine hamledilmistir. Çünkü Resulü Ekrem (SalMhU Alevhi ve Sellem)'in Ci'râne 'den ömre yaptigi sabit olmustur.

îspat nefîden mukaddemdir; zîra onda ilim ziyadesi vardir.
Ulemâ, kâfirin nezrinin sahîh olup olmadiginda ihtilâf etmislerdir. Hanefîler'le Imam Mâlik ve SafiîIer'in cumhuru sahih olmadigina kaildirler.
Mugire El-Mahzûmî, Ebû Sevr, Buhâri, îbni Cerîr ve bazi Sâfiî1er'e göre sahihtir. Bunlarin delili Hz. Ömer hadîsinin zahiridir. Sahîh olmaz diyenler bunlara cevaben : Hz. Ömer hadîsinin müstehab mânâsina hamledildigini söylemislerdir. Yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve.Settem) Hz. ömere : CâhIiyet devrinde yaptigin nezrin mislini simdi yapman müstehab olur; demek istemistir.
imam Safiî i'tikâfm oruçsuz da yapilabilecegine bu hadîsle istidlal etmistir. Bu meselede Hasan-i Basrî, Ebû Sevr, îbnIM-Münzir ve bir rivayette Imam Ahmed de Safiî ile beraberdirler. Îbni'l-Münzir bu kavlin Alî ve tbni Mes'ûd (HadiyaUahiI anh) hazerâtmdan rivayet olundugunu söylemistir.
tbni Ömer, Ibni Abbâs , Âîse ve Urve b. Zübeyr (SadiyaUah-ü anhûm) hazerâti ile ZührI, Evzâî, Sevrî, Ebû Hanîfe, Mâlik ve bir rivayette îmam Ahmed ile îshâk'a göre i'tikâf ancak oruçla sahîh olur. Ekser-i ulemânin kavilleri de budur.

8- Kölelerle Geçinme ve Kölesine Tokat Atan Kimsenin Keffareti Babi

29- (1657) Bana Ebû Kâmil Fudayl b. Hüseyn EI-Cahderî rivayet etti. (Dedi ki) i Bize Ebû Avâne Firâs'dan, o da Zekvân Ebû Sâlih'den, o da Zâzân Ebû Ömer'den naklen rivayet eyledi. Söyle demis:
îbni Ömer'e geldim; bir köle âzâd etmisti. Yerden bir (öp veya bir sey alarak: Bunda bana deger ecir yoktur; su var ki, ben Resûliillah (Salhltahii Aleyhi ve Selle/n)*!;
»Her kim kölesine tokat atar veya dögerse keffâreti o köleyi âzâd etmesidir.» buyururken isittim, dedi.

30- (...) Bize Muhammed b. El-Müsennâ üe Ibni Bessâr da rivayet ettiler. Lâfiz Ibni Müsennâ'nindir. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be, Firâs'dan rivayet etti. (Demis ki) : Ben Zekvân'i, Zâzân'dan naklen rivayet ederken dinledim ki, îbni Ömer ibir kölesini çagirarak sirtinda bir eser görmüs de ona:
— Senin canini acittim mi? demis. Köle: Hayir! cevâbini vermis. Ibni Ömer: Sen âzâdsin! demis. Râvi diyor ki:
Sonra yerden bir sey alarak: Benim için bunda bu ise deger ecir yoktur. Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)fi:
«Her kim bir kölesini (mûcebini) yapmadigi bir kabahat için döger veya tokatlarsa onun keffâreti o köleyi âzâd etmesidir.» buyururken isittim, dedi.

(...) Bize bu hadîsi Ebû Bekir b. Ebî Seybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vekî' rivayet etti. H.
Bana Muhammed b. El-Müsennâ dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrahmân rivayet etti. Her iki râvi Süfyân'dan, o da Firâs'dan Su'be ile Ebû Avâne'nin isnadi ile rivayet etmislerdir.
Ibni Mehdî'nin hadîsinde «Mûcebini yapmadigi bir kabahat için» ibaresini zikretmis; Vekî'in hadîsinde ise «Her kim kölesini tokatlarsa» demis; kabahati anmamistir.
Hadîsin birinci rivâyetindeki «mâ yesvâ» kelimesi ekseri nüshalarda burada oldugu gibi nakledilmisse de bâzi nüshalarda «mâ yüsâvî» seklinde oldugu görülmüstür. Dogrusu da budur: Kitabimizdaki seklini bazi ulemâ, cahiller tarafindan yapilmis bir i'râb hatasi saymis; bir takimlari da râvilerden birinin yaptigi bir degistirme olarak kabul etmis; Ibni Ömer (Radîyailahii anh)'m bu sekilde söylemedigini beyân etmislerdir. îbni Ömer hazretleri kölesini tokatladigi için bu yaptigina keft'â-ret olmak üzere âzâd etmisti. Buradaki sözünden maksat da bunu anlatmaktir. Yâni ben bu köleyi âzâd etmekle teberru' suretiyle âzâd olunan köle sevabini kazanamam; ben bunu ancak vurdugum tokada keffâret olsun diye âzâd ettim; demek istemistir.
Bu hadîsler kölelere ve hizmetçilere Iyi muamele edilmesi lâzim geldigine delildirler.
Ulemâ bu kadarcik bir dögmekle köleyi âzâd etmek vâcib degil, men-düb olduguna ittifak etmislerdir. Bunun

yapilan hataya keffâret olacagi ümîd edilir. Fakat sebepsiz olarak fazla dögerek Bir yerini kirmak veya koparmak, bir tarafini yakmak gibi agir tecziyeler hususunda ihtilâf edilmistir.
Mâlikîler'le Imam Leys'e göre böyle bir köle, sahibi aleyhine âzâd olur ve sahibi, hükümet tarafindan cezalandirilir. Diger ulemâ kölenin âzâd olmayacagina kail olmuslardir.

31- (1658) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Nümeyr rivayet etti. H.
Bize Ibnü Nümeyr de rivayet etti; lâfiz onundur. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân, Selemetü'bnü Küheyl'den, o da Muâviyetü'bnü Süveyd'den naklen rivayet etti. Söyle demis:
Bir kölemize tokat atarak kaçtim. Sonra ögleden evvel geldim ve babamin arkasinda namaz kildim. Babam köleyi de, beni de çagirdi; ve: Ona misilleme yap! dedi. Köle affetti. Sonra babam sunu söyledi:
— BIz Mukarrin ogullarimin Resûlüllah (Saliatiahü Aieyhi veSeilcm) devrinde bir hizmetçimiz vardi. Birimiz onu tokatladi. Bu Peygamber (Saitattahü Aleyhi ve Setlem) 'in kulagina ermis de :
«Onu âzâd edin!» buyurdular. (Kendisine) :
— Onlarin bundan baska hizmetçisi yoktur, dediler.
«O halde onu hizmetlerinde kullansinlar; ama ona Ihtiyaçlari kalmadigi zaman hemen kendisine yol versinler!» buyurdular.

32- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe ile Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr rivayet ettiler. Lâfiz Ebû Bekr'indir. (Dediler ki) : Bize Ibnü Idris, Husayn'dan, o da Hilâl b. Yesâf'dan naklen rivayet etti. (Demis ki) :
Bir ihtiyar acele ederek bir hizmetçisine tokat vurdu. Bunun üzerine ona SÜveyd b. Mukarrin sunlari söyledi:
Yüzünün yanindan baska (vuracak) yer bulamadin! Vallahi ben kendimi yedi Mukarrin oglunun yedincisi gördüm. Yalniz bir hizmetçimiz vardi. Küçügümüz onu tokatladi da Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize onu âzâd etmemizi emir buyurdu.

(...) Bize Muhammet! b. El-Müsennâ ile Ibnü Bessâr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ibnü Ebî Adiy, Su'be'den, o da Husayn'dan, o da Hilâl b. Yesâf'dan naklen rivayet etti. Söyle demis:
Nu'mân b. Mukarrin'in kardesi Süveyd b. Mukarrin'in evinde bez satiyorduk. Derken bir câriye çikarak bizden bir adama bir söz söyledi. O da onu tokatladi. Bunun üzerine Süveyd kizdi...
Eâvi, Ibni Idrîs hadîsi gibi rivayette bulunmustur.

33- (...) Bize Abdülvâris b. Abdissamed de rivayet etti. (Dedi M) : Bana babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Muhammed b. Ei-Münkedir: Ismin nedir? diye sordu. Su'be, dedim. Bunun üzerine Muhammed dedi ki; Bana Ebû Su'bete'l-lrâkî, Süveyd b. Mukarrin'den naklen rivayet etti ki, Süveyd'in bir cariyesini birisi tokatlamis da Süveyd ona: Bilmed in mi ki surat haramdir, demis ve sunlari söylemis:
— Vallahi ben kendimi Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)' le beraber bulunmus yedi kardesimin yedincisi oldugumu görmüsümdür. Bir hizmetçiden baska hizmetkârimiz yoktu. Derken birimiz kasden ona tokat vurdu. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi -ve Sellem] onu âzâd etmemizi bize emir buyurdu.

(...) Bize bu hadîsi Ishâk b. Ibrahim ile Muhammed b. El-Müsennâ da, Vehb b. Cerîr'den rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Su'be haber verdi. (Dedi ki) : Bana Muhammed b. El-Münkedir: Ismin nedir? diye sordu...
Müteakiben râvi, Abdüssamed hadîsi gibi rivayette bulunmustur.
Muâviye b. Süveyd hadîsindeki «imtesil minini» cümlesinin mânâsi: Sen de onu kisas olmak üzere cezalandir, demektir. Bir takimlari; «Bu cümleden murâd: O sana ne yapti ise, sen de ona onun "t'g'jni yap! demektir.» mütaleasmda bulunmuslardir.'
Bu emir, dögülen kölenin gönlünü almak içindir. Yoksa tokat atmak veya hafifçe dögmekle kisas lâzim gelmez, üöyle yerlerde ta'zir îcab eder. (Ta'zîr: Hakkinda muayyen ceza olmayan hususatta verilen ceza olup yerine göre

sert bakis, tekdir, teshir, dögme ve saire ile olur.) Hadîs-i serîf köle ve hizmetçilere karsi sefkat ve merhametli olmaya, on-, lara tevazu1 göstermeye tesviktir.
cHâdim» kelimesi erkek ve kadin hizmetçilere itlak olunur. Kadin hizmetçilere «hadime» denilmez. Mamafih sâzz olarak hadime denildigi de görülmüsse de nâdirdir.
Bu rivayetlerde sözü geçen hizmetçi yedi kardese ait oldugu halde içlerinden birinin dögmesi ile Peygamber {SatLillahü Aleyhî ve Sellem) 'in onu âzâd etmelerini emir buyurmasi bu ise hepsinin razi olduklarina hamle-dilmigtir.
Hadîsin bir rivayetinde Hz. Süveyd (RudiyalLihüanh); «Bilmedim mi ki surat haramdir?» demistir ki, bununla : «Biriniz kölesini dö-gerse yüzüne vurmaktan sakinsin!» hadîsine isaret etmistir. Evet, surata vurmak memnu'dur; çünkü insanin güzelligi yüzünden anlasilir. Bir de yüzün uzuvlari naziktir. Yüzde bir kusur veya eser kalirsa insan çirkinledir.

34- (1659) Bize Ebû Kâmil El-Cahderî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülvâhid (yâni Ibni Ziyâd) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize A'meg, Ibrahim Et-Teymî'den, o da babasindan naklen rivayet etti. Söyle demis:
Ebû Mes'ûd El-Bedri sunlari söyledi: Bir kölemi kirbaçla doguyordum. Derken arkamdan bir ses isittim: «Bilmis ol ey Ebâ Mes'ûd!» diyordu. Ben Öfke ile bu sesi anlayamadim. Bana yaklasinca bir de baktim
ki Re&fÛüUa,h(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'misl Bana:
«Bilmis ol, ey Ebâ Mes'ûd, bilmis ol, ey Ebâ Mes'ûd!»diyor... Hemen elimden kirbaci biraktim. Bunun üzerine:
«Bilmis ol, ey Ebâ Mes'ûd ki, Allah sen In üzerine, senin bu köle üzerine olan kudretinden daha muktedirdir.»buyurdu. Ben de: Bundan sonra ebediyyen bir memluk dogmem! dedim.

(...) Bize bu hadisi Ishâk b. Ibrahim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cezir haber verdi. H.
Bana Züheyr b. Harb dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammcd b. Humeyd —ki Ma'merî'dir— Süfyân'dan naklen rivayet etti. H.
Bana Muhammed b. Râfi' de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrez-zâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân haber verdi. H.
Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Af-fân rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Avâne rivayet etti.
Bu râvilerin hepsi A'mes'den Abdülvâhid'in isnadi ile onun hadîsi gibi rivayette bulunmuslardir. Yalniz Cerîr'in hadîsinde : «Onun heybetinden elimden kirbaç düsüverdi.» cümlesi vardir.

35- (...) Bize Ebû Küreyb Muhammed b. El-Alâ' da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Muâviye rivayet etti. (Dedi ki) : Bize A'mes'den Ibrahim Et-Teymî'den, o da babasindan, o da Ebû Mes'ûd El-Ensârî'den naklen rivayet etti. Söyle demis:
Bir kölemi dögerdim. Derken arkamdan bir ses isittim: «Bilmis ol ey Ebâ Mes'ûd ki, Allah senin üzerine, senin buna olan kudretinden daha kaadirdir.» diyor. Baktim; ne göreyim Resûlüllah (Saltallahü Aleyhi ve Seller») mis. Hemen: Yâ Resûlâllah, o Allah rizasi için hürdür! dedim. Bunun üzerine:
«Beri bak! Eger bunu yapmasaydin senin yüzünü mutlaka ates çalcidir yahut: Sana mutlaka ates çarpardi!» buyurdular.

36- (...) Bize Muhammed b. El-Müsennâ ile lbnü Bessâr da rivayet ettiler. Lâfiz Îbnü'l-Müsennâ'nindir. (Dediler ki) : Bize Ibnü Ebî Adiy, Su'be'den, o da Süleyman'dan, o da Ibrahim Et-Teymî'den, o da babasindan, o da Ebû Mes'ûd'dan naklen rivayet etti ki, Ebû Mes'ûd kölesini dögermis. Köle: «Allah'a siginirim!» demeye baslamis. O da dögmeye devam etmis. (Bu sefer) Köle: «Resûlüllah'a siginirim!» demis. Ebû Mes'ûd da onu birakmis. Bunun üzerine Resûlüllah (SaIlallahü Aleyhi ve Sellem) .-
«Vallahi Allah senin üzerine, senin buna olan kudretinden daha kaadirdir!» buyurmus; o da köleyi âzâd etmis.

(...) Bana bu hadîsi Bisr b. Hâlid dahî rivayet etti. (Dedi ki) : BI2e Muhamraed (yâni Ibni Ca'fer) Su'be'den bu isnâdla haber verdi. Ama kölenin: «Allah'a siginirim; Resû\ü\lah (SallaUaliü Aleyhi ve Sellem)'e sigi-ninm.- dedigini anmadi.
Bu rivayetler dahî köle ve hizmetçilere rifk-u mülâyemetle muamele edilmesi lâzim geldigine delâlet ederler.
Ebû Mes'ûd 'Radiyailahu anh) öfkesinin siddetinden Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilemfin seslenisini duymadigi gibi, kölenin ilk defa Allah'a sigindigini dahî duymamistir; yahut Allah'a sigindigini isitmis, ancak Resûlüllah'a sigindiginda kendini toparlamistir.

9- Memlüküne Zina Isnadinda Bulunan Kimseye Agir Ceza Verilecegi Babi

37- (1660) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni NÜmeyr rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Abdillah b. Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki): Bize Fudayl b. Gazvân rivayet etti. (Dedi ki) : Abdurrahmân b. Ebî. Nu'm'u dinledim. (Dedi ki) : Bana Ebû Hü-reyre rivayet etti, (Dedi ki) : Ebu'l-Kaasim (Saltallahü Aleyhi ve Sellem):
«Her kim memlûküne zina isnadinda bulunursa, ona kiyamet gününde had vurulacaktir. Meger ki, dedigi gibi ola!» buyurdular.

(...) Bize bu hadisi Ebû Küreyb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize VekT rivayet etti. H.
Bana Züheyr b. Harb dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ishâk b. Yusuf El-Ezrak rivayet etti. Her iki râvi Fudayl b. Gazvân'dan bu isnâdla rivayette bulunmuslardir. Ikisinin hadisinde de «Tevbenin peygamberi Ebu'l-Kaasim iSaliaitahu Aleyhi ve Selleni)'den isittim.» ibaresi vardir.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbu'l-hudûd»da; Ebû Dâvud «Edeb»de; Tirmizî «Birr»de; Nesaî de «Recim» bahsinde muhtelif râvilerden tahrîc etmislerdir.
Hadîs-i serif, köleye zina isnadinda bulunan kimseye dünyada had vurulmayacagina delildir. El-Mühelleb'in beyanina göre hür bir kimse bir köleye zina isnadinda bulunursa kendisine had vurulmiyacagi-na bütün ulema ittifak etmislerdir. Delilleri bu hadîstir.
Imam Safiî ile Imam Mâlik: «Bir kimse birini köle zannederek ona zina isnadinda bulunur da sonra o kimsenin hür oldugu anlasilirsa kendisine had vurulur.» demislerdir.
Ibnü'l-Münzir: «Ümmü veled bir cariyeye zina isnadinda bulunan kimse hakkinda ulema ihtilâf etmislerdir.
Ibni Ömer ‘e göre o kimseye had vurmak vacib olur. Imam Mâlik'in kavli de budur. Safiî' nin kavli de bu olmak gerekir. Hasen'den had la zim gelmedigi rivayet olunmustur.» diyor.
Köle birisine zina isnadinda bulunursa cumhura göre cezasi, hürrün yarisidir. Bu hususta köle ile câriye müsavidir. Ömer b. Abdi!-âzîz, Zührî, Evzâî ve Zahirîler kölelere de hürler gibi seksen dayak vurulaclagina kail olmuslardir.
Hadîsin ikinci rivayetinde Resûlûllah (Salluliahü Aleyhi ve Sellem)'e «tev-beain peygamberi.» denilmistir. Kaadî Iyâz diyor ki: «Ona bu ismin verilmesi, ümmetinin sözle ve i'tikadla yaptiklari tevbenin kabul edilecegini bildirdigi içindir. Bizden önceki milletlerin tevbesi kendilerin öldürmekle olurdu. Mamafih tevbeden murâd îman yahut küfürden Islâm'a dönüs de olabilir; zîra tevbenin asli dönüstür.»

10- Memlüküne Kendi Yediginden Yedirme, Giydiginden Giydirme ve Ona Yapamayacagi Seyi Teklif Etmeme Babi

38- (1661) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vekf rivayet etti. (Dedi ki) : Bize A'mes, Ma'rûr b. Süveyd'den naklen rivayet etti. Söyle demis:
Rabeze'de Ebû Zerr'in yanina ugradik. Üzerinde çizgili bir aba var. di. Kölesinin üzerinde de ayni abanin bir esi

vardi. Biz Ebû Zerr'e:
— Yâ Ebâ Zerr! Bu iki abayi bir yere getirsen bir kat elbise olurdu!» dedik. Bunun üzerine Ebû Zerr sunlari söyledi:
— Benimle dîn kardeslerimden bir zât arasinda münakasa geçmisti. O zâtin annesi a'cemî idi. Ben de onu annesi sebebi ile yerdim de beni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e sikâyet etmis. Derken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel!em)*e rastladim.
«Yâ Ebâ Zerr! Gerçekten sen kendinde câhiliyyet bulunan bir kimsesin!» dedi.
— Yâ Resûlâllah, eger bir kimse âleme sögerse onun anasina babasina sögerler! dedim. (Tekrar) :
«Yâ Ebâ Zerr] Gerçekten sen kendinde câhiliyyet bulunan bir kimsesin! Onlar sizin dîn kardeslerin izdir. Allah onlari sizin elleriniz altina vermistir. Imdi onlara kendi yediginizden yedIrin! Kendi giydiginizden giydirin! Onlara yapamayacaklari seyleri yüklemeyin! Sayet yüklerseniz onlara yardim edin!» buyurdular.

39- (...) Bize bu hadîsi Ahmed b. Yûnus da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Züheyr rivayet etti. H.
Bize Ebû Küreyb dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Muâviye rivayet etti. EL
Bize tshâk b. Ibrahim de rivayet etti. Bu râvîlerin hepsi A'mej'den bu isnâdla rivayette bulunmuslardir.
Züheyr/le Ebû Muâviye hadîsinde
«Gerçeklen sen kendinde câhiliyyet bulunan bir kimsesin!» cümlesinden sonra: «Ebû Zerr: Ihtiyarligimin su aninda mi? dedi.
«Evet!» buyurdular.» ziyadesi; Ebû Muâviye'nin rivayetinde:
«Evet! Ihtiyarliginin su aninda!» Isa'nin hadisinde:
«Eger köleye yapamayacagi bir is yüklerse onu sativersin!»
Züheyr'in hadîsinde ise:
«O is hususunda ona yardim ediverstn!» ziyadeleri vardir.
Ebû Muâviye hadîsinde:
«Onu saliversin!» veya «Ona yardim odiversin!» ibareleri yoktur.
«Ona yapgmiyacagi bir is yüklemesin!» cümlesinde biter.

40- (...) Bize Muhammed b. El-Müsennâ Ue Ibni Bessâr rivayet ettiler. Lâfiz Ibnü'l-Müsennâ'nindir. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be, Vâsil El-Ahdeb'den, o da Ma'-rûr b. Süveyd'den naklen rivayet etti. Söyle demis:
Ebû Zerr'i gördüm. Üzerinde bîr hülle vardi. Kölesinin üzerinde de ayni hüllenin bir esi vardi. Kendisine bunun sebebini sordum. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) devrinde bir adamla atistiklarini; ve adami anasi ile yerdigini anlatti. (Dedi ki) : Sonra o zât Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)^ giderek olani ona anlatmis. Bunun üzerine Peygamber (SalUillahü Aleyhi ve Sellem) :
«Gerçekten sen, kendinde cahiliyyet bulunan bir kimsesin! Bunlar sizin dîn kardesleriniz ve hizmetçilerin izdir. Allah onlari sizin eliniz altina vermistir. Imdi her kimindin kardesi kendi eli altinda bulunuyorsa ona yediginden yed irsin! Giydiginden giydirsin! Onlara yapamayacaklari isleri yüklemeyin! Sayet yüklerseniz o is hususunda kendilerine yardim edin!» buyurdular.
Bu hadîsi Buhârî: «Imân», «Itk» ve «Edeb» bahislerinde muhtelif râvilerden tahrîc ettigi gibi Ebû Dâvûd ve Tîrmizî dahî rivayet etmislerdir.
Ebû Zerr (Radhallahu anh) *in ismi Cündüb b. Cünâde'dir. Büreyr b. Cündüb oldugunu söyleyenler de vardir. Gifâr kabîlesine mensub olup Arabm büyüklerinden ve ilk müslüman olanlardandir. «Ben ilk müslüman olan dört kisinin dördüncüsüyüm.» dedigi rivayet olunur. Mekke'de müsîüman olmus; sonra kabilesinin yanma dönerek uzun müddet orada kalmistir. Bu sebeple Bedir, Uhud ve Hendek muharebelerinde bulunamamis, fakat sonra Medîne'ye gelerek vefatina kadar Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemf'm. yanindan ayrilmamistir. Tevazu' ve zühdü hadîs-i serifte Hz. îsâ (Aleyhisselâm)'m tevazu ve zühdüne benzetilmistir. Onun mezhebine

göre bir insanin ihtiyacindan fazla malini biriktirmesi haramdir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem') 'den 281 hadîs rivayet etmistir. 32 târihinde Rabeze'de vefat etmis; cenazesini îbni Mcs'ûd (Raâiyallahu arifi) laldirmistir.
Rabeze: Medîne'nin simalinde üç konak mesafededir.
Hz. Ebû Zerr'in münakasa ettigi zâtin köle oldugu anlasiliyor. «Menhecü'r-Râgibîn» adli eserin sahibi: «Bizirn bildigimize göre bu zât Bilâl (Radiyallahu anh) 'dir.» diyor.
Sögmek dînen haram oldugu halde Hz. Ebü Zerr'in ona sog-mesi, bu isin haram oldugunu henüz bilmedigine hamledilmistir. Rivayete göre Ebû Zerr (Radiyallahu anh) muhatabini, annesinin siyahligi ile yermis ona: «Ey kara kadinin oglu!» demistir. Bu kadin a'cemî imis.
A'cemî: Fasîh Arapçayi bilmeyen demektir. Bu hususta Arap veya Acem olmasi müsavidir.
Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) Hz. Ebû Zerr'in bu yaptigini câhiliyyet ahlâki diye vasiflandirmislar. Gerçi Ebû Zerr (Radiyallahu anh) : «Yâ Resûlâllah, eger bir kimse baskasina sögerse onun anasina babasina sögerler!» diyerek özür dilemis; yâni ben ona haksiz yere sögmedim; evvelâ o bana sögdü; ben de ona sögdüm; demek istemisse de Resûlüllah (Sallallahü Ateyhi ve Sellem) bu özrü kabul etmemis, bu yaptiginin câhiliyyet ahlâkindan kalma oldugunu tekrarlamistir. Zîra sö-gen kimseye ancak sögdügü kadar mukabelede bulunmak mubah olur. Daha ileriye giderek anasina babasina satasmaya hakki yoktur.

Hadisi Seriften Çikarilan Hükümler:

1- Kölelere sö'gmek, onlari anne ve babalari ile yermek yasaktir. Bilâkis onlara riilcu mülâyemetle muamele emrolunmustur. Hizmetçi, çirak ve çoban gibi zayiflar hatta hayvanlar da bu hükümde dahildir. Bunlara agir yükler yüklenirse bizzat veya bilvasita yardimda bulunmak gerekir.
2- Müslüman bir kimse âciz veya köle bile olsa ona karsi büyük-lenmek yasaktir. Zira Teâlâ Hazretleri:
«Süphesiz sîzin en makbulünüz en ziyade ehl-i takva olanimzdir.» [5] buyurmustur.
Zayiflara karsi sefkat ve merhamet hususunda deliller pek çoktur.
3- Köle ve hizmetçilere kendi yediginden yedirmek, giydiginden giydirmek müstehabtir.
4- Takat getiremiyecekleri seyleri onlara yüklemek haramdir. Böyle bir sey vaki' olursa onlara yardimda bulunmak îcab eder.
5- Emr-i bilma'rufa devam etmelidir.

41- (1662) Bana Ebu't-Tâhir Ahmed b. Amr b. Serh rivayet etti.
(Dedi ki) : Bize tbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bize Amr b. El-Hâris haber verdi ki, kendisine Bükeyr b. El-Esecc, Fâtime'nin âzâdhsi Aclân'-dan, o da Ebû Hüreyre'den, o da Resûlüllah (SallalUthü Aleyhi ve Seüem) den naklen rivayet etmis. Söyle buyurmuslar:
«Yiyecegi, giyecegi memlûkün hakkidir. Kendisine is namina da ancak gücü yetecegi sey yüklenir.»

42- (1663) Bize El-Ka'nebî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Davûd b. Kays, Mûsâ b. YesâVdan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. (Demis ki) : Resûlüllah (Saltallahü Aleyhi ve Sellem):
«Biriniz için hizmetçisi yemegini hazirlayip da getirdigi zaman —ki o hizmetçi yemegin sicagina, dumanina katlanmistir— onu kendisi ile beraber oturtsun! O da yesin! Sayet yemek az olursa eline ondan bir yudum yahut iki yudum koyuversin!» buyurdular.
Râvi Davûd: «Yâni bir lokma yahut iki lokma» diye tefsir etmis.
Bu hadisin ikinci rivayetini Buhâri «Itk» ve «Et'ime» bahislerinde tahric etmistir. Onu Tirmizî ile Imam Ahmed dahî' rivayet etmislerdir. Tirmizî: «Bu hadîs hasen sahindir.» demistir.
Bu rivayetler El-Muhalleb'e göre yukarki Ebû Zerr hadîsini tefsîr mahiyetindedir. Çünkü Ebû Zerr (Radiyallahu

anh) hadîsinde yiyecekte, giyecekte köle ile sahibinin bir tutulmasi emrolun-mus; burada köleyi sofraya oturtup oturtmama hususunda sahibi muhayyer birakilmistir. Ulemâdan bazilari: «Ebû Zerr hadîsinde hizmetçiye yemek yedirme emri müsavatin vâcib oldugunu beyân için degil, kendi yeyip de köleye tattirmamanin iyi bir sey olmadigini anlatmak içindir...» demislerdir.
tbnI'LMünzIr, bütün ulemaya göre hizmetçiye, bulundugu yerde herkesin yedigi yiyeceklerden yedirmek vâcib oldugunu nakletmis-tir. Katik ve giyecek meselesi de öyledir.
Bu hadîslerdekî emir, bu isin farz degil, sünnet olduguna delildir. Binaenaleyh çiraga, çobana, hizmetçiye ve köleye, kendi yediginden yedirmeli, giydiginden giydirmeli, onlara hos muamelede bulunmali, yapamiyacaklan isi teklif etmemeli, gönüllerini kirmamalidir. Bir evin yemegini pisiren hizmetçi elbette o yemegin kokusunu duyacaktir. Pisirdigi yemekten ona da yedirmek, hele sofraya çagirarak onu ayri tutmamak ahlâkin en güzellerinden ma'duttur ki, bu hadîslerin ifade ettigi mânâ da budur.
Iste îslâm'da kölecilik!.. Esîr ve köle denilince gözlerinin önüne eziyet, iskence ve tahkirden baska bir sey gelmeyen dîn düsmanlari bu hadîsleri ve müslümanlarm bu husustaki muamelelerini bilseler her halde kiyas binnefis yapmakla müthis yanildiklarini anlar; biraz olsun yüzleri kizarirdi!
Müslümanlar hiç bir vakit aldiklari esirlerin gözlerini çikarmamis; onlara iskence ederek öldürmemistir. Bilâkis târîhen sabittir ki, müslü-manlann halîfesi Ömer (Radryallahu anh) Kudüs'e girerken deveyi yediyor, kölesi de devenin üzerinde oturuyordu. Çünkü deveye binme nöbeti onda idî... Fakat bu isi simdi bize çesitli yalandan suçlar isnad ederek ayiplayan Avrupalilar yapmislardir. Müslümanlarin ellerindeki esîr ve kölelere gösterdikleri evlâd ve kardes muameleleri her tarîf ve tasavvurun üstündedir. Bu sayede Islâm âfâkini günesler gibi aydin-latan nice benam ulemâ kölelerden yetismistir. Bunlar saymakla bitmez. Biz yalniz bir misal verelim: îmam Safiî 'nin hadîste altin silsile diye isim verdigi, Imam Mâlik, Nâfi ve Ibni Ömer (Radiyallahu anh) üç kisiden ibaret olup bunlardan Hz. Nâfi' kölelikten yetismedir.

11- Sahibine Karsi Samimi Olup Allah'a Ibadetini Güzel Yaptigi Zaman Kölenin Ecr-u Sevabi Babi

43- (1664) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, Nâfi'den dinledigim, onun da îbni Ömer'den naklettigi su hadisi okudum: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem):
«Süphesiz ki, köle sahibine karsi samimî olup Allah'a ibâdetini güzel yaparsa, onun için iki defa ecir vardir.» buyurmuslar.

(...) Bana Züheyr b. Harb ile M uh amme d b. El-Müsennâ da rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Yahya (ki El-Kattân'dir) rivayet etti. EL
Bize îbni Nümeyr dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. H.
Bize Ebû Bekir b. Ebî Sey be de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Nümeyr ile Ebû Üsâme rivayet ettiler.
Bu râvilerin hepsi Nâfi'den, o da tbni Ömer'den, o da Peygamber
(Sallallahü Aleyhi ve Sellemyden, Mâlik'in hadîsi gibi rivayette bulundular.

44- (1665) Bana Ebu't-Tâhir üe Harmele b. Yahya rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ibni Vehb haber verdi. (Dedi ki): Bana Yûnus, Si-hâb'dan naklen haber verdi. Söyle demis: Said b. EI-Müseyyeb'i sunu söylerken dinledim: Ebû Hüreyre dedi ki: Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve
«Samimî o!an memlûk köle için iki ecir vardir.» buyurdular. Ebû Hti-reyre'nin nefsi yed-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki, Allah yolunda cihâd, hacc ve anneme iyi muamele (emri) olmasa, memlûk oldugum halde ölmek isterdim.
SaId b. El-Müseyyeb: Duydugumuza göre Ebû Hüreyre, annesinin sohbetinde bulundugu için o ölünceye kadar hacc etmemistir.» demis.
Ebu't-Tâhir kendi hadisinde:

«Samimî köle için» demis; memlûk sözünü anmamistir.

(...) Bana bu hadîsi Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Safvân El-Emevî rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Yûnus, tbni Sihâb'-dan bu isnâdla rivayette bulundu.
«Duydugumuza göre...» cümlesini ve ondan sonrasini anmadi.

45- (1666) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebû Muâviye, A'mes'den, o da Ebû Sâlih'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Söyle demis: Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) ;
. «Köle, Allah'in hakkini ve sahihlerinin hakkini eda ettigi vakit ona iki ecir verilir.» buyurdular.
Ben bu hadîsi Kâ'b'a rivayet ettim de Kâ'b: Ona hesab yoktur; mali az olan mü'mine de hesab yoktur, dedi.

(...) Bana bu hadîsi Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr, A'mes'den bu isnâdla rivayette bulundu.

46- (1667) Bize Muhammed b. Raf i' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrazzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Hemâm b. Münebbih'-den rivayet etti. (Hemmâm) : Bize Ebû Hüreyre'nin, Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) 'den rivayet ettigi budur, diyerek bir takim hadîsler zikretmig; ezcümle sunu da söylemistir: Resûlüllah (SalUillahü Aleyhi ve Sellem);
«Memlûkün, Allah'a güzelce ibadet ve efendisine sohbette bulunarak ölmesi ne güzel bir seydir. Ne mutlu ona!..» buyurdular.
Bu hadîsin gerek Ibni Ömer, gerekse Ebû Hüre y re rivayetlerini Buhâri «Itk» bahsinde; Ibni Ömer (Radiyallahü anh, rivayetini Ebû Dâvûd «Kitâbü'l-Edeb»de tahrîc etmislerdir.
Hadîsin muhtelif rivayetlerinde «samimiyet» diye terceme ettigimiz «nasaha» kelimesi nasihatten alinma olup, nasihat edilen kimseye hazz ve nasîb toplamak mânâsina gelir ki, bundan murâd hâlinin iyiligini istemek, onu noksanlardan kurtarmak ve hilekârliktan tasfiye etmektir.
Bu rivayetler köleyi, dürüst hareket ederek sahibinin malinda samî-mâne çalismaya, onu korumaya tesvik etmektedir. Çünkü köle, sahibini malinda bir çoban mesabesindedir. Çoban sürüsünden nasil mes'ûlse, o da sahibinin malindan mes'ûldür.
Iki ecir meselesine gelince: Bunun biri, sahibine canla basla hizmet ettigi, digeri de Rabbine güzelce ibâdette bulundugu içindir. Burada «Kölenin ecri sahibinin ecrinden fazla olmuyor mu?» diye bir suâl hatira ge-lebilirse' de Kirmani bunda bir mahzur olmadigini bildirmistir. Yahut bu cihetten kölenin ecri fazla, baska cihetten de sahibinin ecri fazla olabilir. Burada iki hakka riayet eden kölenin, bir hakki edâ eden köleye tercihi kasdedilmis de olabilir.
Kölenin memlûk yâni milk olmakla vasiflan dirilmasi, her köle memlûk olmadigi içindir. Çünkü köle sözü eâmdir; bütün insanlar Allah'in kullan, köleleridir; fakat her biri memlûk degildir.
Hz. Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh) Allah yolunda hacc ile cihâdi ve annesine iyi muameleyi istisna etmistir. Zîrâ cihâd ile hacc için köleye sahibinin izin vermesi sarttir. Binâenaleyh bunlara re'sen kudreti yok demektir. Annesine hizmet için dahî bâzi hallerde izne muhtâc olur. Sair bedenî ibadetlerde ise izne ihtiyaç yoktur. Mâlî ibadetleri anmamasi ya o zaman ihtiyacindan fazla mali olup da sahibinin izni olmaksizin akrabasina yardim edemiyecegi, yahut onun mezhebine göre köle, izinsiz de sahibinin malinda tasarruf edebildigi içindir.
Hz. Ebû Hüreyre 'nin annesi Ümeyme yahut Meymûne isminde sahâbiyye bir kadindir. Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh) bu kadinin yiyecegi ile, giyecegi ile ve sair hizmetleri ile mesgul oldugundan onun sagliginda hacca gidememistir. Buradaki haccdan murâd tetavvu' yâni nafile hacdir. Yoksa farz olan hacci Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeUem) ile birlikte yapmisti. Annesine bakmayi nafile haccdan ileri tutmasi, ona bakmak, hizmetinde bulunmak farz oldugundandir.

Hz. Kâ'b'in: «Ona hesab yoktur; mali az olana da yoktur.» sözünden muradi: «Köle Allah'in hakki ile sahihlerinin hakkini ödedigi takdirde sevabi çok olur; günahi kalmaz; onun için hesaba çekilmez.» demektir. O bu sözü ya âyetten böyle bildigi için söylemistir. Zîrâ hayir ve hasenati çok olup kitabi sag taralindan verilenlerin az ve kolay bir hesab verecekleri âyetle beyan olunmustur; yahut ictihad neticesi bu kanaate varmistir.
Son rivayetteki «niimmâ» kelimesi medih fiillerinden olup «o ne güzel sey» mânâsina gelir. Bu kelime «ni'mmâ», «nümmâ» ve «naimmâ» sekillerinde okunabilir. Kaadî Iyâz'in beyanina göre ayni kelime nu'men» seklinde tenvînli olarak da rivayet edilmistir. Bu takdirde medih fiillerinden olmayip ferah ve sevinç mânâsina isimdir. «Nu'men lehû» denilir ki, o ne bahtiyardir, demektir.

12- Bir Kimsenin Bir Köledeki Hissesini Azad Etmesi Babi

47- (1501) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e: Sana Nâfi', Ibni Ömer'den naklen rivayet etmis ki, sunu söylemis, dedim: Resûlüllah (Sallailahü A leyhi ve Sellem):
«Bir kimse bir köledeki hissesini âzâd eder de kölenin kiymetine yetecek mali bulunursa, o kimse namina âdil kiymet biçilir; ve ortaklarina hisseleri verilir; köle de onun nâmina âzâd olur. Aksi takdirde köled«n âzâd olan miktar âzâd olur.» buyurdular.

48- (...) Bize Ibni Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah, Nâfi'den, o da Ibni Ömer'den naklen rivayet etti. Söyle demis : Resûlüllah (Sallallahu Aleyhi ve Setlem) :
«Bir kimse bir memlûktaki hissesini âzâd ederse, kölenin kiymetine yetecek mali bulundugu takdirde, bütününün âzâdi onun üzerinedir. Sayet mali yoksa, köleden âzâd olan miktar âzâd olmustur.» buyurdular.

49- (...) Bize Seybân b. Ferrûh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr b. Hazim, Abdullah b. Ömer'in âzâdhsi Nâfi'den, o da Abdullah b. Ömer'den naklen rivayet etti. Demis ki : Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Bir kimse bir köledeki hissesini âzâd eder de, kölenin kiymetine yetecek kadar mali bulunursa o kimse nâmina âdil kiymet biçilir. Aksi takdirde köleden âzâd olan miktar âzâd olmustur.- buyurdular.

(...) Bize Kuteybe b. Saîd ile Muhammed b. Rumh, Leys b. Sa'd'dan rivayet ettiler. H.
Bize Muhammed b. El-Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-dulvehhâb rivayet etti. (Dedi ki) : Ben Yahya b. Saîd'den dinledim. H.
Bana Ebu'r-Babî' ile Ebû Kâmil dahî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Hammâd —ki Ibni Zeyd'dir— rivayet etti. H.
Bana Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ismail —yâni Ibni Uleyye— rivayet etti. Bunlarin ikisi de Eyyûb'dan rivayet etmislerdir. H.
Bize Ishâk b. Man sûr dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrazzâk, tbni Cüreyc'den naklen haber verdi. (Demis ki) : Bana Ismail b. Ümeyye haber verdi. EL
Bize Muhammed b. Kâfi' de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Ebî Füdeyk, Ibni Ebî Zi'b'den rivayet etti. H.
Bize Harun b. Saîd El-Eyli dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Üsâme —yâni Ibni Zeyd— haber verdi.
Bu râvilerin hepsi Nâfi'den, o da Ibni Ömer'den, o da Nebî (SaHattahü Aleyhi ve Sellcm) 'den naklen bu hadîsi rivayet etmislerdir. Bunlarin hadîsinde «Sayet mali yoksa, köleden âzâd olan mikdâr âzâd olmustur.» cümlesi yoktur. Yalniz Eyyûb'la Yahya b. Saîd'in hadîsi müstesna! Onlar bu cümleyi hadiste zikretmisler; fakat: «Bu, hadîsten bir sey midir, yoksa onu Nâfi' kendinden mi söylemistir, bilmiyoruz!» demislerdir.
Bu râvilerin Leys b. Sa'd'dan maada hiç birinin rivayetinde: «Re-sûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve SetiemYden dinledim.» cümlesi yoktur.

50- (...) Bize Amru'n-Nâkid ile Ibni Ebî Ömer ikisi birden Ibni Uyeyne'den rivayet ettiler. Ibni Ebî Ömer dedi ki Bize Süfyân b. Uyey-ne, Amr'dan, o da Salim b. Abdillâh'dan, o da babasindan naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (SailaUahü Aleyhi ve Sellcm):
«Bir kimse bir baskasi ite aralarinda (ortak mal) olan bir köleyi âzâd ederse o kimsenin üzerine mahnda, eksik ziyâde olmamak sarti ile, âdil kiymet biçilir. Sonra eger zenginse, köle malindan âzâd olur.» buyurmuslar.

51- (...) Bize Abd b. Humeyd de rivayet etti. (Dedi ki) : ffize Ab-durrazzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Zührî'den, o da Sâtim'-den, o da Ibni Ömer'den naklen haber verdi ki, Peygamber :
«Bir kimse bir köledeki hissesini âzâd ederse, kalani, kölenin kiymetine yetecek kadar mali olmak sarti ile malindan âzâd olur.» buyurmuslar.

52- (1502) Bize Muhammed b. El-Müsennâ ile Muhammed b. Bes-sar rivayet ettiler. Lâfiz Ibni'l-Müsennâ'nindir. (Dediler ki) : Bize Mu-hammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be, Katade'dçn, o da Nadir b. Enes'den, o da Besîr b. Nehîk'den, o da Ebû Küreyre'den, o da Peygamber (Sallaüûhü Aleyhi ve Seilem)fden naklen rivayet etti.
Iki kisi arasinda (ortak mal) olup da birinin âzâd ettigi memlûk hakkinda : «(Digeri) öder!» buyurmuslar.

53- (1503) Bize bu hadîsi Ubeydullah b. Muâz da rivayet etti. (Dedi ki): Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be bu isnâdla rivayet etti.
«Bir kimse bir memlûkten bir hisse âzâd ederse o memlûk onun malindan âzâd olur.» buyurmuslar.

54- (...) Bana Amru'n-Nâkid da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ismail b. Ibrahim, Ibni Ebî Arûbe'den, o da Katâde'den, o da Nadr b. Enes'den, o da Besîr b. Nehîk'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber
(SatlallahÜ Aleyhi ve Seliemyden naklen rivayet etti.
«Bîr kimse bir köledeki hissesini âzâd ederse, mali oldugu takdirde kölenin kurtulusu onun malindandir. Mali yoksa, köleyi mesakkat vermemek sarti Ile köle çalisip kazandirilir.» buyurmuslar.

55- (...) Bize bu hadîsi Ebû Bekir b. Ebî Seyhe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Aliy b. Mushir ile Muhammed b. Bisr rivayet ettiler. H.
Bize tshâk b. Ibrahim ile Aliy b. Hasrem dahî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize îsâ b. Yûnus haber verdi.
Bu râvilerin hepsi Ibni Ebi Arûbe'den bu isnâdla rivayette bulunmuslardir, isa'nin hadîsinde:
«Sonra âzâd etmeyenin hissesinde mesakkat vermemek sarti ile çalisip kazandirilir.» cümlesi vardir.
Bu hadîsler «Itk» bahsinde geçti. Imam Nevevî: «Bunlar Itk bahsinde bütün tarîkleri ile îzâh edilerek geçmistir. Müs1im'in âdeti Mlâfina —tekrara hacet yokken— onlari burada tekrarina sasilir!..» diyor.

56- (1668) Bize Aliy b. Hucr Es-Sa'dî ile Ebû Bekir b. EM Seybe ve Züheyr b. Harb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ismail —ki Ibni Uleyye'dir— Eyyûb'dan, o da Ebû Kilâbe'den, o da Ebu'l-Mühelleb'den, o da Imrân b. Husayn'dan naklen rivayet etti ki, bir adam ölürken alti memlûkünü âzâd etmis. Bunlardan baska mali yokmus. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü AleyhiiveSellem) köleleri çagirarak üçte birer olmak üzere taksim etmis; sonra aralarinda kura çektirerek ikisini âzâd etmis; dördünü köle olarak birakmis. Adam hakkinda da agir söz söylemis.

57- (...) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ham-mâd rivayet etti. H.
Bize Ishale b. Ibrahim ile Ibni Ebî Ömer de Sekafî'den rivayet ettiler. Her iki râvi Eyyûb'dan bu isnâdla rivayette bulunmuslardir. Ham. mâd'in hadîsi, Ibni Uleyye'nin rivayeti gibidir. Sekafî'ye gelince: Onun hadîsinde:

«Ensârdan bir adam ölürken vasi yy et ederek alti memlûk âzâd eyledi.» cümlesi vardir.

(...) Bize Muhammed b. Minhâl Ed-Darîr ile Ahmed b. Abde de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Yezîd b. Zürey' rivayet etü. (Dedi ki): Bisâm b. Hassan, Muhammed b. Sîrîn'den, o da Imrân b. Husayn'dan, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sehem)*den naklen Ibni Uleyye ile Ham-mâd hadîsi gibi rivayette bulundular.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ölen zât hakkinda agir söz söylemesi, onun bu yaptigini begenmedigi içindir. Rivayetlerin birinde bu agir konusma tefsir edilmis; Resûlülluh(Saltallahü Aleyhi ve Sellem)'in:
«Bilseydik bunun cenaze namazini kilmazdik!..» buyurdugu bildirilmistir. Bundan murâd yalniz kendisinin istirak etmek istemedigini beyândir; yoksa namazi hiç kilinmaz demek degildir.
Hadis-i serif «Köle âzâdi gibi hususâtta kur'aya bas vurulur.» diyen Imam Mâlik, Safiî, Ahmed b. Han bel, Ishâk, Davûd-u Zahirî ve Ibni Cer îr'in delilleridir. Onlara göre ölüm döseginde olan bir kimse kölelerini âzâd etse yahut bu hususta vasiyette bulunsa, aralarinda kur'a çekilerek üçte biri âzâd olur.
Imam Âzam, Sa'bi, Ibrahim Nehaî, Kaadî Süreyh, Saîd b. El.Meseyyeb ve Hasan.i Bas-r î 'ye göre kur'a caiz degildir. Her köleden söylenen mikdâr âzâd olur; bütünü âzâd olmak köleler çalisip kazanmaya sevk edilirler.
Hadîsin Hisam b. Hassan rivayeti sebebi ile Dafirekutnî, îmam Müslim'e itirazda bulunmus : «Söylendigine göre bu hadîsin rivayet silsilesindeki Muhammed b. Sîrîn onu Imrân'dan degil, Hâlid El-Hazzâ 'dan dinlemistir...» demisse de Nevevî bu itirazi reddetmis ve sunlari söylemistir: «Bunda tbni Sîrîn'in Imrân 'dan isitmedigine dair sarahat yoktur; isitmedigi sabit'olsa bile bu, hadîsin sihhatine dokunmaz; t mam Müslim'e de bu hususta bir muâhaze teveccüh etmez. Çünkü Müslim onu ancak —açik olan sahih tarîklerini zikrettikten sonra— mü-tabaat için getirmistir...»

13- Müdebberi Satmanin Cevazi Babi

58- (997) Bize Ebu'r-Rabî' Süleyman b. Dâvûd El-Atekî rivayet etti.
(Dedi ki) : Bize Hanunâd (yâni Ibni Zeyd) Amr b. Dinar'dan, o da Câbir b, Abdillâh'dan naklen rivayet etti ki, Ensârdan bir zât bir kölesini müdebber olarak azâd etmis. Ondan baska mali yokmus. Peygamber (Saltatlahü Aleyhi ve Seliemjbvaiu duymus ve:
«Bu köleyi benden kim satin alacak?» demis. Bunun üzerine onu Nu-aym b. Abdillâh sekiz yüz dirheme satin alarak parayi kendisine vermis, Amr demis Id: «Câbir'den dinledim: Kibtî bir köle idi; geçen sene vefat »titf, diyordu.»

59- (...) Bize bu hadîsi Ebû Bekir b. Ebî Seybe ile Ishâk b. Ibra-hîm de tbni Uyeyne'den rivayet ettiler. Ebû Bekir: Bize Süfyân b. Uyeyae rivayet etti; dedi, demis id: Amr, Câbir'i sunu söylerken isitmis: En-sârdan bir zât, bir kölesini müdebber olarak âzâd etti. Ondan baska mali yoktu. Müteakiben Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu satti.
Câbir demis ki: «Onu tbni Nahhâm satin aldi. Kibtî bir köle idi. Geçen sene Ibni Zübeyr'in valiligi zamaninda öldü.»

(...) Bize Küteybe b. Saîd ile Ibni Rumh, Leys b. Sa'd'dan, o da Ebu'z-Zübeyr'den, o da Câbir'den, o da Peygamber (SattaÜahü Aleyhi ve Sellem) den müdebber hakkinda, Hammâd'in Amr b. Dinar'dan rivayet ettigi hadis gibi rivayette bulundular.

(...) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi kî) Bize Mugtre (yâni El-Hizâmî) Abdülmecîd b. Süheyl'den, o da Atâ' b. Ebi Rabâh'dan, o da Câbir b. AbdiIIâh'dan naklen rivayet etti. H.
Bana Abdullah b. Hâsim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya (yâni tbni Saîd), Hüseyn b. Zekvân El-

Muallim'den rivayet etti. «jpemis ki): Bana Atâ\ Câbir'den rivayet etti. H.
Bana Ebû Gassân El-Mismaî de rivayet etti. (Dedi ki) : B« Mum rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam, Matar'dan, o da Atâ' b, Ebî Babâh ile Ebu'z-Zübeyr ve Amr b. Dinar'dan naklen rivayet etti ki» Ç&bi* fc* Abdillâh, müdebberin satilmasi baklanda kendilerine hadîs rivayet etmis.
Bu râvilerin hepsi: Peygamber (Saltallahü Aleyhi ve Sellem)'fakat Yiyerek Hammâd ile tbni Uyeyne'nin, Amr'dan rivayet ettikleri hadis gibi rivayette bulunmuslardir.
Bu hadîsi Buhâri -Keffârât» ve «Ikrah» bahislerinde tahrîc etmistir.
Mfidebber: «Ben öldükten sonra hür ol!» diyerek âzâd edilen köledir. Bu sekilde köle âzâd etmeye «tedbir» denilir. Köle ölümden sonra hür oldugu için ona bu isim verilmistir.
Hadîs-i serifte zikredilen Ensar! Ebû Mezkûr; müdeb-ber olarak âzâd edilen kölenin ismi de Ya'kûb 'dur.
Müdebberin satilip satilamayacagi hususunda ulemâ ihtilâf etmislerdir. Imam Azam, Mâlik, cumhûr-u ulemâ ve selefin umumu müdebberin satilamayacagina kaildirler. Onlara göre Peygamber (Sattallahü Aleyhi ve£ellem)'in burada bahsi geçen köleyi satmasi, sahibi borçlu Öldügü Içindir. Nitekim Nesa! ile Darekutnî *nin bir rivayetinde Resûlfillah (Salhlhhü A leyhi ve Seltem) 'in:
«Bununla borcunu öde!» buyurdugu bildirilmistir. îmam Safiî ile diger bir takim ulemâ bu hadîsle istidlal ede-rek: «Sahibi ölmeden müdebberin satilmasi caizdir.» demislerdir. Bu kavil Hz. Aise, Tâvûs, Atâ', Hasan-i Basrî, Mücehid, îmam Ahmed , îshâk, Ebü Sevr ve Dâvûd-u Zahirî 'den de rivayet olunmustur.
Tedbîrin sahîh bir muamele oldugunda ise bütün ulemâ müttefiktir.
Hadîsin bir rivayetinde:
«Onu IbnI Nahhâm satin aldt.» denilmisse de ulemâ bunun hatâ oldugunu söylemislerdir. Dogrusu satm alan Nahhâm 'dir. Bu zâtin ismi Nuaym olup Besûlüllah 'Salhltahü Aleyhi veSellem):
«Isrâ gecesi cennete girdim- ve orada Nuavm'in öksürügünü isittim.» buyurdugu için kendisine Nahhâm denilmistir.

---

[1] Ebul' Kaasîm. Peygamber (S.A.V.l in künyesidir.
[2] Siire-i îsrâ âyet 7fi-78
[3] Cülûdrnm bu sözden maksadi, hadîsin senedine bir râvî daha katarak Isnadi âlî yaptigini anlatmaktir
[4] Kehf sûresi âyet: 23 - 24
[5] Âyet-i Kerime.